

Megjelenik minden hónapban, a nyári időszak alatt esetleg kétszer is.

✱
Szerkesztőség:

Kolozsvár,
Belkürty-utca 22. sz.

ERDÉLY.

TURISTASÁGI,

FÜRDŐÜGYI ÉS NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESÍTŐJE.

Az egyesület tagjai e folyóiratot a tagsági díj fejében ingyen kapják. Nem tagok részére az előfizetési díj 3 frt.

✱
Kiadóhivatal:

Erdélyrészi Kárpát-Egyesület titkári hivatala.

I. kötet.

1892.

Szerkesztő: RADNÓTI DEZSŐ.

Fődolgozótársak: Hankó Vilmos dr., Herrmann Antal dr., Téglás Gábor, Hangay Oktáv, Veress Endre.

V. füzet.

Jun. — jul.

Mire vigyázzunk a nyaralóhelyek megválasztásánál?

Irta: Hankó Vilmos dr.

A napsugár, mely rügyet fakaszt, virágot nyit és gyümölcsöt érlel, az emberben ellenállhatatlan vágyat ébreszt, hogy meneküljön a nagyvárosok forró légköréből, porából, idegbontó zajából a falusi élet magányába. Ennek a váagnak hathatós támogatója a tapasztalat, hogy a szabad természet ölen a városi zajban, izgalomban kimerült idegrendszer, a hosszú munkában, a létért való nehéz küzdelemben kifáradt lélek, elernyedte test igazán felfrissül, megerősödik.

Mihelyt a nyár meghozza virágait, a tehetősebb városi családok egész raja lepi meg a nyaraló helyekül ismert és hirdetett falvakat, nyaraló-telepeket és fürdőhelyeket.

Ha jól van megválasztva a nyaralás helye és a nyaralás helyén a lakóház, a természet hatalmas rekonstruáló ereje megteszi mindazt, a mit tőle várunk. Az idősebb családtagok teljesen felfrissülve, a gyermekek kiépülve, arcukon a csattanó egészség rózsáival térnek vissza tűzhelyükre. Megtörtént azonban az is, hogy különösen a gyermekek, oly bajokat hoznak a nyaralóhelyről haza, melyeket — ha otthon maradnak — elkerülhettek volna. A leggyakoribb betegségek, a melyeknek a gyermekek a nyaralásnál ki vannak téve: a *reuma*, *skrofula*, *mocsárláz* vagy *hideglelés*.

A reumát különösen a földszintes házakban gyakori nedves lakásoknak, még inkább a hely kedvezőtlen fekvésének tulajdonítják. Nem fölösleges azért jó előre tájékozást szerezni, vajjon nem mindennapos jelenség-e ott a reuma, az a betegség, a mit a nép helytelenül köszvénynek nevez.

Kerülni kell az olyan helyeket, melyek erdős hegyvidéken a völgy torkában fekszenek. Az ilyen helyeken a meleg napokat követő estéken helyi szél indul, mely akként támad, hogy a völgy felmelegedett levegője az esti lehülés miatt összehúzódván, a völgy torkán át az erdős magaslatokról hidegebb, ennél fogva nehezebb s rendszeren vizgőzzel telt levegő áramlik. A leereszkedő levegő vizgőze a nagyobb kisugárzás miatt támadó hidegben harmattá vagy vastag köddé sűrűsödik. Az ilyen helyek a nap nyugtát követő első órákban határozottan veszélyesek. Az egészségi követeléseknek sokkal jobban megfelelnek a hegyek magaslatain épült s a szelek támadásától némileg védett nyaralók, vagy az olyanok, a melyek a hegy lábánál fekszenek, de nem a völgy torkában.

Hogy a skrofulát elkerüljük, óvakodnunk kell az olyan helyektől, a melyekben lépten-nyomon skrofulás beteggel találkozunk. Ennek a veszedelmes betegségnek minden valószínűség szerint az ivóvizben van az oka. Ha a véletlenség mégis ilyen vidékre sodort, helyesen teszszük, ha ivóvizül valamely kipróbált ásványvizet használunk. Nálunk például *borszékit*, *előpatakít*, *homoródít*, *kovásznait*, *répátit* vagy a *Baross-forrás* vizét.

Ne gondoljuk azonban, hogy e vizek használatával teljesen védve vagyunk a skrofula ellen; hisz ételeink elkészítésénél alig nélkülözhetjük ama vidékek ivóvizeit; minthogy a betegség okát nem ismerjük, azt sem tudjuk bizonyosan, vajjon főzéskor a betegség okozói elpusztulnak-e vagy sem.

Vannak, a kiknek egyáltalában nincs fogékonyságuk e betegség iránt; ezek még akkor sem kapják meg, ha azon a vidéken nevelkednek, vagy később ilyen helyeket választanak nyaralásra. Ha a család valamely tagjában a betegség előjelei mutatkoznak, — mi gyakran már az első heteken meg szokott történni — a

családfőre nézve nem lehet sürgősebb teendő, mint azt a helyet azonnal elhagyni és a beteget orvosi kezelés alá venni. A skrofula ugyanis olyan betegség, mely annál nehezebben gyógyul, minél fejlettebb; a kura ilyenkor hosszadalmas és épen nem veszélytelen. Azokat a vidékeket, a hol a skrofulán kívül *kretinizmus* is gyakori, kis gyermekekkel sohasem volna szabad felkeresnünk. Ez a rettenetes baj, hála istennek egyetlen magyar vidéken sem általános, rendszerint olyan családokat ér, akik az egészséges hazai nyaralóhelyek mellőzésével holmi jelentéktelen Stájerországi nyaralókat látogatnak. Tévedés azt hinni, hogy a kretinizmusnak csak a bensülöttek vannak alávetve. Akárhány példát tudunk arra, hogy egészséges vidékről ilyen helyekre szakadt egészséges hivatalnok-családnak kretin gyermeke született. Már ezekből is kitetszik, hogy a nyaraló-helyek megválasztásában nem lehetünk elég óvatosak. Nem volna szabad soha szem elől téveszteniünk, hogy midőn nyaralóhelyet választunk, ne csak arra tekintünk, szép-e a hely, szépek-e a lakószobák, hanem különösen arra is, erősek és egészségesek-e az ott lakó emberek, megvan-e a gyermekekben az egészséges gyermek minden attribútuma: az egészséges arcszín, vidámság, elevenség; nem nagy-e a gyermekhalandóság stb.

A nyaralóhelyekről hazahurczolt bajok között a mocsárláz azért a legritkább, mert azokat a helyeket, a hol a mocsárláz uralkodik, ritkán szokták nyaralóhelyül választani. Ismerünk vidékeket, a melyeket a jótékony természet felruházott minden szépségével s az emberek mégis kerülik; kerülik pedig azért, mert a mocsárláznak valóságos melegágyai, fészkei. Az ilyen helyek a mocsárok lecsapolásával, a patakok, folyók gondos szabályozásával egészségessé tehetők, hol aggodalom nélkül kereshetünk menedéket a nyári nap forró sugarai ellen.

Orvosi tapasztalat, hogy az ember nem óvja eléggé magát a mocsárláztól. Bár a mi földünkön szerzett láz nem olyan veszélyes természetű, mint az, a mit olasz földről hozunk haza, a szervezetet mégis évek sorára tönkre teheti ez is.

Az eddigiekben föltételeztük, hogy nyaralni csak egészséges

gyermekkel megyünk. Mi történjék azonban az olyan gyermekekkel, a kik betegek, vagy valamely betegségből lábadozók? Ezek számára a kezelő orvosnak kell kijelölni a legalkalmasabb helyet. A gyermekek között felmerülhetõ leggyakoribb esetek: midõn az orvos attól tart, hogy a lélegzõ szervek betegsége tüdõvészbe megy át, midõn alapos gyanu forog fenn, hogy a gyermek tüdõvész, vagy midõn a tédõvész konstatáltatott.

Ilyen esetekben régebben tengeri vidékeket, vagy valamely nagyobb magasságban fekvõ klimatikus helyet hozott az orvos nyaraló helyül javaslatba; a téli idõszakban pedig melegebb éghajlat alá küldötték a betegeket. Manapság rendszeren olyan vidékeket választanak az ilyen betegek számára nyaraló helyül, a melyek nagy magasságban feküsznek. A tapasztalat ugyanis azt mutatta, hogy bizonyos magasságon túl — a mely a földrajzi szélességgel változik — a tüdõvész ritkán, vagy épenséggel nem fordul elõ a lakosok között.

Az a magasság, a melyben úgy látszik nincsenek meg azok a feltételek, a melyek a tüdõvész-bacillusok fejlõdésére kedvezõk, az osztrák Alpokban 730, Svájez különbözõ vidékein 900—1000, Pueblában (Mexikó) 2300 méter. Ilyen magasságban, a ritka levegõvel járó élénkebb lélegzés — ez a tüdõgimnasztika — a bacillusok fejlõdését akadályozza.

Ha több nyaralóhely között lehet választanunk, annak adjuk az elsõbbséget, a melyben nincsenek meg azok a bajok, a melyek a városban súlyosan nehezettek reánk. Ilyen baj: a meleg és a por. Különösen a betegekre és a gyermekekre fontos, hogy a választott nyaralóhely portól mentes legyen; a gyermekek kisebb testõknél fogva sokkal jobban ki vannak téve a pornak, mint a felnõttek.

A por különbözõ nemei különbözõ mértékben veszélyesek. Az egyes munkás-osztályok életviszonyainak vizsgálata e tekintetben érdekes tapasztalatok birtokába juttatott. A legrövidebb életûek a borotva-gyáraknak száraz köszõrûkövön dolgozó munkásai és a gyémántesiszolók; utánok következnek a homok- és

mészkövekkel dolgozó kőfaragók. A márványfaragók gyakran nagy kort érnek el, ellenben a szilikátokkal kevert mészkövek pora gyakran mellbetegekké teszi a munkásokat.

Az égő kémény- és lágy fa füstjében lévő finom szénpor — úgy látszik — nem árt a mellbajosoknak. Vannak olyan adataink is, a melyekből azt következtethetjük, hogy a füst a mellbajosokra jótékonyan hat, az egészségeseket pedig megóvja e betegségtől.

Ha van valami a dologban, minden valószínűség szerint a kreozot, a füstnek az az alkotórésze, a melynek e kedvező hatás tulajdonítható.

Az ojtozi szoros.

Irta: Gyárfás Győző.

Kapuja a *Keletnek*; Magyarország *legkeletibb* széléhez vezető ut a székely Kárpátok között s az *Erdélyt* hozzáférhetővé tevő szoros utak között, a vidék alakulását s a tájképi változatosságot tekintve talán a *legszebb* is.

Csak a közelmúltban még a legélénkebb közlekedés színhelye volt az ojtozi szoros. A háromszéki iparczikkék, kezdve a ruházati kellékeken, a gazdasági felszerelések, építő anyagok s a Kelet számára az ojtozvolgyi fűrészekén vágott deszka, mind itt vette útját Moldva felé.

Az augusztus hónapban évenként hetekig tartó híres *kásoni* vásárra, a „*jármárookra*“ (Jahrmarkt) százával vitte a kupecz a Székelyföldön nevelt nemes paripákat s nem tulzás, hogy csupán Kézdi-Vásárhelyről *egy millió pár csizmát* adtak el évenként a kásoni vásáron.

A nemzetközi viszonyok miatt a forgalom aztán hanyatlásnak indult s csak legujabban mutatkozik ismét némi lendület a közlekedésben.

Mégis bizonyos csönd ülte meg a visszhangos hegységek között tovahuzódó szorost, mely némaságnak teljes elűzése alig is várható előbb, mint a mikor a lokomotiv fűtytye fogja túlszólni az erdei rigót s a zakatoló vonat dübörgése visszhangra nem ösztökéli a Bobics és Perdikátor hegyesucsait.

Kézdivásárhelyről az ojtózi szoros felé *Bereczk* határszéli város, jelenleg nagy község, az *utolsó* megálló hely a *Kárpátok vízválasztóján* innen.

A közbeeső síkságot a *Kászonpatak*, *Esztelnekpatak*, a *Lemhény-vize* és a *Feketeügy* völgyei hozzák hullámlásba, együtt képezvén azt a gyönyörű térséget Háromszékvármegye északkeleti sarkában, melylyel csak az Olt-melléki *Szépmező* és a brassómegeyi *Berezság* versenyezhet természeti szépségben.

Bereczk határszéli nagyközség, melyet Zsigmond király adománylevele oly sok kiváltságban részesített, annyira rá volt utalva az ojtózi szorosra és az azon keresztül vonuló közlekedésre, hogy kiváltságainak egyik legfontosabbika éppen abból állott, hogy *kizárólagos* joggal birt az ojtózi szoroson keresztül a *fuvarozásra* s áruszállításra. Idegen jármű nem is vállalhatott szállítást, hacsak Bereczk tudtával és beleegyezésével nem.

Bereczk geográfiai fontosságát már a régen-múltban felismerték. Bizonyosságai ennek a Bereczk-patak, mellett gyönyörű, süveg-alaku dombon, a *Leányváron* található erődítmény-maradványok, melyek a népvándorlás korszaka elnevezés alatt ismertetett időből származnak s legnagyobb valószínűség szerint *góthok* erődítésének nyomai. Mert a góthok a hódító hunok által nyomatva, a mai Háromszéken foglaltak végső pozíciót, mignem a szorosokon, a *Bodzán* és *Ojtozon* keresztül, végleg keletre nem költöztek. Bereczk mellett, az alaprajzilag jól kivehető *Beneturvára* nevezetű *castrumban* *Traján* császár egy *legiót* helyezett el. A földből kiásott téglákon rajta van a COH. BRAC. és COH. HISP. bélyeg.

A néphagyomány egy bizonyos *Benet* ur lakásává tette a Benetur, vagy *Veneturné* várat, a ki egy izben olyan szívesen látta *Mátyás* királyt torma lencsével, hogy a nagy király viszonzásul a nála Budavarába látogatásra jelentkező Benet urat a főurak bogláros, ékköves, drága mentéivel köszönet fejében rosadásig megajándékozta.

De nemcsak mese *Mátyás* királynak az ojtózi szorosban való látogatása. A *királyjárás* emlékét megőrizte a nép a *király útja* elnevezésben. Ez az út a Bóbicsról az ojtózi telepre a hegygerincen húzódik le. A telep mellett levő hús forrást *Királykutja* néven ismerik. Mátyás király *István* moldvai vajdát üldözve vonult keresztül az ojtózi szoroson, de árulás következtében *Oknárról* maga is súlyosan megsebesülve tért vissza a levágott és felgyújtott erdőségekre óriási fáradság között.

Bereczkből a brassó-ojtozi állami közut felső szakasza vezet keresztül az ojtozi szoroson, a 24 kilométerre eső Sósmezőig. — A Kárpátok vízválasztójának itt van egyik legalacsonyabb nyerge a *Magyaróshegyen*. A vízválasztóra vezető utrész a régebbi túlmeredek szakasz helyébe 1883-ban építettett újra inségi munkával. Az ut emelkedése átlag 5%, a kanyarulatokban csak két perezentes.

Az ut harmadik kanyarulatáról, a *Körültájáról*, elragadó kilátás nyílik a vármegye felső síkságára, míg a forduló tulsó oldalán a *Feketehegy* fenyves tömegéből a Jézuspatak mély bevágása sötétlik elénk. Közben hegyi kaszálók képeznek világoszöld foltokat.

A vízválasztó nyergét, mely mintegy 220 méterrel emelkedik ki Bereczk fölött, elérve: az Ojtozvölgyre s az azt szegélyező hegy-ségekre esik tekintetünk. A vízválasztótól az Ojtozvölgye *Oláhország* határáig 18 kilométer hosszúságban huzódik végig. A tetőről az állami közut *tizennégy* kanyarulatban kigyózik le a régi *Ojtoztelepre*. Ez a telep a maga virágzású korszakában, mikor itt székelt a vámhivatal, a veszteglő intézet s az akkori forgalom egyesítette a *Oláhországgal* való érintkezést s csaknem az összes kereskedelmet, — egy esinos kis város jellegével birt.

Az állami intézményeknek *Sósmezőre*, közvetlen a határszélre történt átköltözésével Ojtoz-telep hanyatlásnak indult s ma már nagy részben csak érdekes rom, melyek között hangulatos, de nem örvendeztető pittoreszk részletek bővében vannak. Maga a kicsi templom is szenved a idők behatását. Hiányos fedele nem védi meg falait a bomladozástól.

A telepet az utfentartási személyzet, pénzügyőrök és fűrészesek lakják.

Ojtoztelepen alul kelünk át először az Ojtozpatak *függőműves* hidján. A kanyargós folyót különféle szerkezetű hidak hidalják át, melyeknek számát az utfentartás folyton apasztani igyekszik, mert a fafelszerkezeteknek csekély tartóssága a fentartást nagyon költségessé teszi s a nagyobb vasszerkezetek korszaka csak most van elérkezőben az ojtozi szorosba is.

A szoroson keresztül vezető állami közutat 1856-ban az osztrák figyelő hadtest számára építette a „*VI. Pionier Compagnie*“ ideiglenes jelleggel, midőn Sebastopol ostroma javában folyt. A moldvai területen is ugyanazon hadtest *Ghika* herceg közbenjárása következtében mintegy 20 kilométernyire folytatta az utépitést, miként ezt egy felirat beszéli. A közut azonban azóta annyi szabályozá-

son és változáson ment keresztül, hogy a mai állami ut *ujból építettnek* tekinthető.

Hogy milyen lehetett a közlekedés azelőtt, arról fogalmat alkothatunk, ha elgondoljuk, hogy Sósmezőről Bereczkig, melyet ma harmadfél óra alatt járhatunk be, az árukat legjobb esetben 2 nap alatt birták elszállítani.

Az ojtózi szoros halászatilag emlékezet óta nevezetes volt, kezdve a mongol betöréstől, 1241-től, mikor *Bathu* khán itt tört be hordáival, a szabdságharczig, mikor a Rákóczivár alatt *Bem* csapata emelt erődítvényt. Legutóbb 1867-ben a berlini kongresszusnak némi előkészítéseül épült redut-ok már szintén a mult emlékei közé tartoznak.

Az erődítmények és védő művek közül az Ojtoztelepen alul 2 kilométerre, az Ojtoz jobb partjára dülő Rakottyás dombján, romokban látható *Rákóczivár* birt legnagyobb jelentőséggel. A bástyák elhelyezése eléggé világosan kivehető, noha az egésznek alaprajzi szerkezete csak hiányosan állitható össze. Történelmi adataink ennek építéséről nem maradtak fenn, amaz általános feljegyzésen kívül, hogy határszéli erődítményeket leginkább *II. Rákóczi György* létesített. Az ő nevét viselik e romok is. Egyetlen emlék a várnak közvetlen építésére vonatkozólag: a romok közül 1880-ban kiásott kődarab, melyen e felirat olvasható:

1637.

. . SABÓ JAKAB DALNOKY

. . . RTAM EZT EMLÉKEZETRE

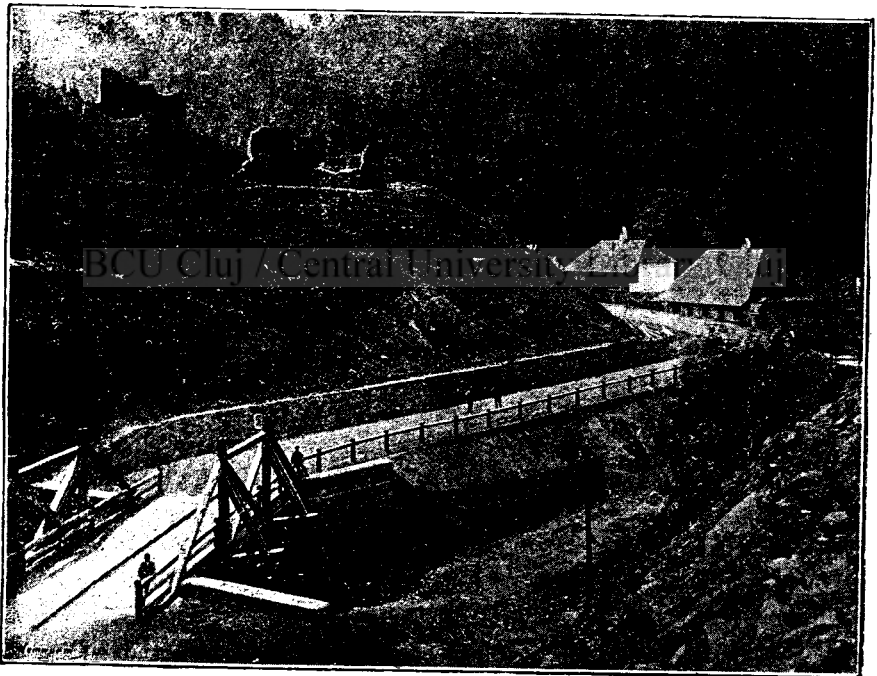
. . SENT 3 NaPlan.

A Rákóczivár volt hosszú időn keresztül alapja e szorosban emelt védőműveknek; a redutok, futóárkok, ágyuvédek kivehető maradványai egész gyűjtemény a vár közelében.

Az Ojtozpatak mellett lejjebb haladva a Kishavashegységből előtörtető *Kalaszló* patak közelében Ojtoz *legszorosabb* pontjához érkezünk. A hegység lábánál kanyarodó folyó áthidalásánál a meredek oldalakba vágott ut csak támasztó és védő falak által nyerhetett elhelyezést. A *Kalaszló szorosnál* meredek sziklafal szegelezi az Ojtozt balfelől, melyről a Kalaszló-patak több méternyi magasságból leomló vize fehér habbá törik a természetes sziklamedenczében. Iparvállalat számára keresve sem kínálkozik kedvezőbben az eleven hajtóerő, mint a Kalaszlópatak vizesése.

A Kalaszló-szoroson innen és túl többszörösen kanyargó patak költséges hidai immár négygyel apadtak le, czélszerű utáthelyezések által.

Két kilométernyivel alább a *Gyilkos* szoroshoz érünk, hol ismét áthidalva találjuk az Ojtozpatakot. A jobb parton földtöltések és árkok nyomait ismerjük fel. E helyhez szomorú emlékek fűződnek. 1788-ban itt mészarolták le a székely őrséget az álutakon bevezetett törökök. A környéknek *Gyilkos* elnevezése ettől az eseménytől származik. A töröknek ez volt utolsó hadi operációja, a mivel a „*török világ Magyarországon*” véglegesen meg is szűnt.

Az ojtozi Rákóczi-vár romjai.

A *Gyilkos* mellékén a vegetáció hirtelen változáson megy át. Itt lép fel ugyanis a szurkos fenyő nagyobb mennyiségben, míg idáig a fehér és luczfenyő (szemerke) uralkodott. A bükk megtartja szerepét továbbra is, sőt Oláhország felé mindig jobban gyarapszik.

Rövid távolság után Sósmező területére lépünk, a *Gyertyámos-patak*nál, mely határpatak Bereczk és Sósmező között. Közé-

lében határozott s többnyire egészen szabályos kúpokban emelkednek ki a hegység zöméből az egyes magasabb csucok. Közülök egy sorozat szolgált a határőrségi erődítmények elhelyezésére 1867-ben.

Sósmező előtt az Ojtozvölgy annyira kiszélesedik, hogy kukoricza földek s más legszükségesebb terményeknek jut egy-egy keskenyke földszalag a lakosság számára. Sósmező mint Bereczk város telepe keletkezett a múlt század hetedik évtizedében. Lakosságát a dunai fejedelemségekből nyerte, s Bereczk bérlőjeképen is szerepelt, míg a község magát teljesen meg nem váltotta.

A község a *sósforrásoktól* kapta elnevezését, melyek közelében nagy számban vannak. — Használatuk a sógyedáruság miatt általában be volt szüntetve, úgy, hogy a források betömés és elfojtás által részben el is enyésztek; vizeik a réteges kőzet között elszivárogtak a völgybe.

A réteges kőzetek idáig a kréta képletbe tartozó vastagabb homokkő képződményekkel jelentkeztek, míg Sósmező közelében a vékony rétegzésű *kárpáti homokkő* lép fel túlnyomóan, váltakozva a *vörösés* és *zöldes menilith palával*. Vizmosások, talajeszuszamlások, mederképződés lépten-nyomon feltárják a rétegzést, melynek gyakori jelentkezése a vidéknek némi *kopár* jelleget kölcsönöz. A neokom-képletbeli kárpáti homokkő kemény, apró, szemcsés struktúrája és *calcit*-erekkel áthatottsága következtében egyik legkitűnőbb ut-fedőanyagot szolgáltatja; de cementje *mész* levén, *hidraulikus mész gyártására* is előnyösen használható fel.

Lent Oláhországban a fűrészfalvi határban a cementgyártás tényleg igen szép előhaladást tett; jól berendezett kúpkemenceze mellett örlő-malommal s terjedelmes szárítóval ellátott gyárt rendezett ott be Moldva egyik nagybirtokosa: *Negropontes* bankár.

Sósmező határán a petróleum-regióba jutottunk. — A községen innen, az Ojtóz balbartján, több megelőző kísérlet után az *Union-bank* kezdett rendszeres furást földolaj után. Már 150 méternyi mélységig furtak, mikor a *Lander-bank* vette át a vállalatot, hogy a tévesztett munkákat ismét előlről kezdesse. A furásnál ugyanis a csőrendszer kaliberének megválasztása nem történt elegendő mélység számbavételével s azonkívül a szűk furatba *beletört* a furó. Ennek kivésése pedig még *chrom-aczél* és *titán-aczél véssők* alkalmazása mellett is kétséges.

A vízzel föltelt csővezetben a víz színén mintegy 2 méternyi petróleum-réteg uszik. Sötétzöld, sűrű folyadék, vörösésbarna

fluoreszcenciával. Földkátrány szagja azonnal felismerhető. Meggyújtva: iszapos, ásványos volta miatt csereszeg s nagy füstöt bocsát, mely erősen kormoz. — A furás jelenleg szünetel.

Sósmezőre érkezve, az oláh lakosság, különösen a nők sajátos viselete tűnik fel legelőbb. Színes szegélyű, s többnyire bársonyból készült ujjatlan mellényt viselnek, az ugynevezett „*vignucze*“-t. Finom csipkés ingujjat s az idősebb asszonyok erre a czélra készült finom, színes fejkendőt, mely szorosan a homlokra szorul s hátul kontyba van csavarintva, úgy hogy egyik vége a háton lecsüng. Ennek a kendőnek a neve „*zsimbérka*.“ Erre jön a finom fátolkendő, melyet nyers selyemhez hasonló vékony szálakból, a *baranzsik*-ből az éltesebb nők maguk szőnek. A régen szokásos *fortak* kimentek divatból s helyükbe karton rokolya, a *rótyie* lépett. Igen szép a finom posztóból készült csoboly- és mosusz-prémmel ellátott ujjatlan *bunda*, mely báránnyőrrel van béllelve.

Télen a fehér gyapjuból készült s semmiféle divatszerűséggel nem vádolható lombos *szárikát* viseli férfi és nő, öreg és ifju.

Itt felemlítjük, hogy a régi székely nőviselet, mely egészen fehér s csak a derék fekete selyem: még feltalálható Bereczkben, nagy ünnepek alkalmával, nehény idős asszonyon. — Fejüket himzett fehér kendő fűdi s fehér rokolyát hordanak, mely nagyon elűt a színes szőttestől, vagy a kartontól, mely a szőttest is megszerte egészen háttérbe szoritotta.

Sósmező ismertetése igen hiányos lenne, annak felemlítése nélkül, hogy *klimája* rendkívül enyhe és szelid. Mig a „*Gyilkosban*“ csikorgó hideg van: gyakran megesik, hogy *három* kilométerrel alább, Sósmezőn, a verőfényen sütkérezik a lakosság, a kapuk előtt ülve. Csodálatosan kellemes érzés, mikor az utas télnak idején a zuzmarás szorosból, ebbe a langyos légkörbe jut, a hol didergése egyszerre megszűnik.

A tél későbbben köszönt be Sósmezőn s korábban nyílik ott a tavasz. A fagyos *Nemere* s az éles *moldvai* szélnek, itt megtörik az ereje, tovaugznak a magasban a hegyek fölött, nem háborgatva a völgy csendes nyugalalmát. Azért terem meg Sósmezőn a szőlő s hogy kitűnő gyümölcstermő helylyé váljék, ahhoz csupán a gyümölcstermesztésnek a lakosság által való megkedveltetése s nemes gyümölcs fajok elterjesztése szükséges.

A lakosság az oláhországi vámháboru előtt kizárólag szállítással és kereskedéssel foglalkozott, most is utazik s többet ül „*bel-földön*“, mint odahaza.

A kocsizást legkellemesebben egy gyalogsétával — pihenjük ki, s ezalatt a község látnivalóit megtekinthetjük. Első sorban a *Brezai-patak* mellett levő ártézi sóskutat, mely egy petróleum után furt kutból buzog fel s oly bőségben önti tömött sóoldatu vizét, hogy azonnal egy kisebb patakot hoz létre. Tekintettel a község kedvező klimatikus fekvésére, egy sósfürdőnek létesítése, legalább helyi használatra, igen szerény áldozatok árán vihető ki itt.

Az Ojtoz jobb partján, a község derekának átellenében fiatal erdőborította hegyes domb emelkedik ki, mely a fedő humus alatt tiszta kristályos *gipszből* áll egész tömegében. Gyakorlati alkalmazása ennek a gipsznek csak addig terjed, hogy az oláh asszonyok szép fehérre *gipszelik* belőle házaikat s a *Kászon-Altiz* fazakasmestere, *Papp* Miklós uram, edénymintának szállíttat el belőle néha egy-egy szekérnyit. — Egy kis vállalkozási szellemmel jól lehetne értékesíteni, mint ásványi trágyát, főleg takarmánytermesztéshez. — A hosszú község egészen a határpatakig, a *Csernikáig* terjed. A határhídon innen is, túl is sorompó van felállítva; itt a esendőr, ott a *dorobáncz* áll őrt és beszélgetnek egyik a másikkal *magyarul*; mert gyakran megesik, hogy a dorobáncz a moldvai 33 csángó község valamelyikéből való, melyeknek lakossága csak annyiban felejtette el kissé a magyar nyelvet, hogy a *cs* hangot következetesen *cz*-nek ejti ki.

Engedélylyel átléphetjük a határt, melynek közelében az első község *Herzsa* (Chersa). Kővér boltosánál olesó piros bort és kiszajtolt olajbogyót: *maszlinát* csemegézhetünk; van hozzá koszorura fűzött esztendő s perecz is, olyanforma ízű, mint a debreczeni koszorus perecz, vagyis teljesen *íztelen*, a miről azonban azt tartják, hogy kitűnő — borkorcsolya.

Herzsán alul vannak Negroponti *deget-kútjai*. Ez a hely egy kis pensylvániai részlet. Hat magas favágás gula emelkedik ott a *Negropontes* petróleum-furatai fölött. A kútak mélysége 80—150 meter között váltakozik s egy közös motor szivattyuzza belőlük a nyers petróleumot, melyet három nagy famedenceze fog fel. Egyik medenceze 5550 moldvai vedret tartalmaz. A nyers folyadékot hordókban *Monasteria-Kásonba* viszik tisztítás végett.

Mióta a terményt nem szállíthatják *Brassóba*, a termelés is csökkent. Az ipartelep oly számítóan gondos kezdetlegességgel van berendezve, mint az egy amerikaitól elvárható. Az üzlet igazgatója *Sinclair* mérnök, valóban amerikai gentleman s mindenhez értő praktikus férfiú. Ugyan ő vásárolta meg Sósmező fenyő-

erdőinek kihasználási jogát is s állította fel ott gőzfűrésztelepét, Háromszékvármegyében az *ötödiket*.

A *herzsai* petróleum-kútakon alul megtekintésre érdemes a már elébb is említett cementgyár, mely kifogyhatatlanul produkálhatja a kötőanyagot Oláhország építkezéseire.

Az ojtózi szoros további folytatását Oláhországban követni ez alkalommal: túlhaladná feladatunkat. Megemlítjük, hogy a hegység hovatovább egyre törpül s a szoros jellege *Gorzafalvánál* (Grossesti) egészen megszűnik, a völgy kiszélesedik s a dombokon a szőlő venyigéje kuszik. A moldvai bor mint tényező ismét tért hódít s *Kézdi-Vásárhelyre* 1891-ben nagy mennyiségben jutott rücskölt szőlő, úgy hogy bárkinek módjában áll a *moldvai* karczost ott helyben megízlelni.

Sósmezővel kapcsolatban meg kell említenünk még a szomszédos *Szaláncz* (Slanic) fürdőt is, mely épen K.-Vásárhely erdőségeivel a *Kecsés* és *Zsiros* havasokkal határos. A *Csernika határpatak* mentén, a bittumenes palák régióján áthatolva, gyalog vagy lóháton az erdei ösvényen 2½ óra alatt eljuthatunk eme nagy lendületnek indult oláhországi *fürdőhelyre*.

Tulajdonosa a *Szt.-Spiridon* egészségügyi intézmény, melynek módjában áll, hogy fürdőjét fejlessze s ezt nem is mulasztja el. A fürdő, melynek pedig sóforrásai nagyon is vékonyak, akkora luxussal és kényelemmel van berendezve, épületei oly tervszerűek és stilszerűek, hogy mintául szolgálhatnak sok más fürdőnek, a melyek pedig határozottan inkább termettek gyógyítófürdőnek, mint *Szaláncz*. Látogatottsága fölötté nagy s meglepően előkelő közönségnek örvend; annak a közönségnek, mely kezdetben *Előpataknak* és *Tusnádnak* volt törzsvendége.

Az ojtózi szoros mozaik képének *teljessége* megkívánja, hogy egy nagy *hiányát* is felemlítsük: a *vasut hiányát*.

Széchenyi István gróf itt tervezte volt a *keleti* vasutat, mely *Galaczt* lett volna hivatva *Erdélylyel* összekötni. A vasutvonal *két* ügyben volt tanulmánytárgya s *trace*-ja is meg volt állapítva, úgy hogy még néhány év előtt a kijelölt nyom helyenként követhető volt.

Ha *Kézdi-Vásárhelynek* mai meglevő végállomásáról *Lemhényig* haladtunk, innét a kijelölt vasutvonal egy volt figuráns előadása szerint a következő volt:

A *Lemhény* fölött levő *Szent-Mihály* hegyen kezdett a vonal emelkedni, a község felső része felé, mely patakjárta utczái után, jellemzően *Velence* nevet visel. Kanyarulatban átszelve a *Feketeügy*

legfelső völgyét, a bereczki *Cserés* szélére tért át, innen a *Csatornáson* keresztül az *Avascorbán* s több kisebb bérczen át a *Lóbérczre*; majd visszafordul a *Vesszősbércz orrán* a *Kis-Meggyes* orrára; a *Király-utján* a *Bóbicsról* át a *Füvész-orrára*, ott az *Ojtozra függő* oldalon, *hegytövön* átlép a *Gergóra* és folytonos eséssel halad *Sósmező-nek*. Nincs kizárva egy kisebb tunnel sem, a vonal rövidítésének okáért.

Ez a vasut, hogy a valóságban is meglegyen az a háromszékieknek kedvencz eszméje, a miért lelkesülni birnak és tudnak.

A legujabb előmunkálati engedményes ennek a közóhajnak tesz eleget, ha sikerre vezeti a létesítést. A *turistaság* pártolja a jó és szép eszméket s támogatja szellemileg ezt is. Nagyhatalom még nem vagyunk, de azzá lehetünk, miként nagyhatalommá fejlődött a turistaság más országokban, főleg Svájcban.

Azért lelkesedjünk az ojtozi vasutért!

Még egy mulasztást veszünk észre, azt, hogy az Ojtozi szoros szépségeit a száraz ismertetés mind el mellőzte.

Kárpótlásul legyen szabad idézni Jókaitól. A *Damokosok* című könyvében így ír Jókai az ojtozi szorosról, a mikor ott még nem volt ut.

„Az ut nem ut többé, csak görgeteg kövek végtelen vágánya, csupa fenyüerdő minden egész az ösvény martjáig: csak a bemeszelt fák mutatják, hogy merre kell tartani a harasztlepte bozótban; itt-amott a tisztáson egy pakulár-kunyhó, mellette egy szénaboglya, felpoczkolva egy-egy terebélyes fa tetejére, néhol a nappal is sötét mély utban egy kiálló sziklán látszik egy sok águ keresztfa, melynek minden oldala tele van irva cyrilletükkel. Ott valami gazdag bojárta vertek agyon a zsványok: annak az emlékére emelték azt a hirmondó keresztet az utasok.

Egy helyen az utnak csufolt járókát egy meredek palakősziklapadmaly annyira odaszoritja az Ojtoz *folyamhoz*, hogy a lovasoknak magában a mederben kell csülökig gázolni.

A palakőréteg amphitheatrum alakban karéjt fog, a miben a folyó fennakad; ezt aztán mesterségesen összébb vonja valami ciklopsi kőrakás: úgy látszik, hogy ez is valami hajdankori agathyrz munka, a mikből azután a meggyűjtött vizet ellenséges berohanás idején a támadók fejére zuditák.”... „A védgát ott áll színig megtelve vízzel, a meredekebb partjairól hosszan libgett alá a tavak zöld „*üszszakállá*,” a csendesebb öböl rejtékét

pedig felverte a vízi tök meg a béka-korsócska, széles gömbölyű bőrleveleivel. . . ."

Már most tessék elképzelni, hogy ezen a vidéken egy pompás műút vezet keresztül, hogy a vadonból csak a távolabbi s szép részletek maradtak fenn; hogy a közlekedés könnyű, hogy az ut-melletti gyepen olyan biztonságban pihenheti déli álmát az utas, mint akár württembergi Eberhardt a parasztjai ölében, hogy sem *Münduka* Ravasel, sem pedig *Ityim* vagy *Mitiringa* és többi regé-nyes zsványkollegáik nem fosztogatnak többé utasokat s akkor, a ki még nem látta: bizonyára *érdeklődni* fog az ojtozi szoros iránt és sietni fog, hogy azt mielőbb felkeresse. S ha ezt eme cik-kelynél fogva valaki megeselekszi, akkor a turistaság ezzel is meg közelítette czélját.

Néprajzi furcsaság.

— Egy ős etnológiai foszlány. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Írta: Czirbusz Géza dr.

Szolesvának érdekes karsztos mészvidékén, buvópatakján és magas tetőkön bugyogó forrásain kívül igen érdekes a lakossága is.

A ki azon a vidéken járt, bizonyára feltűnhetett előtte a népnek nyurga alakja, biztos lépése, fáradhatatlan járás-keleése, a lányoknak fonatos hajkoszoruja, az asszonyok fura fejdíszje. Igen érdekesek továbbá e népnek szokásai, babonái, egyik-másik tekintetben ős multa valló konvencionális nézetei, melyek közül ép úgy szemelgethet az etnografus, mint a geológus valamely triasz képlet állat- és növényformái közül.

A mint t. i. a geológiában és a paläontológiában vannak divatja mult formák: azonképen találhatók itt-ott gondolatok, nézetek, melyek egy letűnt kornak etnografiai foszlányai. *Tylor* ilyen ősnymokból a mythosnak őselemeit szerkesztette meg, *Spencer* a társadalmi élet kezdeteit magyarázta meg ily nézetek, gondolatok statisztikájával.

Ily etnografiai ősfoszlány nézetem szerint a *szolesvai oláhok* az a felöltő szokása, hogy a férj *felesége nevét* veszi föl, ha annak a birtokába beházasodott.

Teszem azt, egy telkes gazdának egyetlen lánya apja vagyó-

nát öröklí, vagy az özvegy megy másodszer férjhez; akkor nem ő költözik urának házába, tehát nem visz magával hozományt, hanem ellenkezőleg, urát fogadja be a tulajdon telkére, tulajdon házába: ilyenkor a felesége nevét veszi föl az ura, de még azok a sógorok, unokák is stb., a kik esetleg házához tartoznak és vele közösségben élnek.

A falubeliek nem is nevezik máskép az urát, mint p. o. Ilie Márthának a Juonja, vagy egyszerűen Ilie Juonnak, pedig annak a Juonnak családi neve pl. Marosán; de sőt gyermekei sem Marosán gyermekek, hanem Ilie gyermekei.

Az efféle névcsereét persze el nem fogadja a hivatalos világ és én jó sokáig el nem birtam igazodni a bírói kihallgatásoknál, míg a járásbíró ur meg nem magyarázta nekem, hogy a feleket a falu egészen más néven ismeri, mint a hivatalos anyakönyv. Sokszor az efféle beházasodások által nyert nevek igen bonyolult jogi és örökösödési eseteket teremtenek, melyeket a specialis helyi vagy vidéki szokásnak tudása nélkül nem lehet megoldani.

Megjegyzem és hangsúlyozom, hogy itt senki se gondoljon a falvakban szokásos gúny- és melléknevek adogatására, valamint arra sem, hogy ez a szokás szláv kölcsönvétel, mert a szlávoknál divó házközösség (zadruga) következtében ragadt egyikre-másikra a háztulajdonos (a családfő) neve.

A lényeges ennél az elnevezésnél a *női név átruházása* és a férfinek mintegy jogi adoptálása a nő családjába; a férfi természetes fölérendeltségének megszüntetése, legalább a helyi társadalomban, a hagyományos konvencionális nézetek szerint, olyanféle értelemben, minőben Bachofen és Peschel az anya jogát (das Mutterrecht) veszik.

Lehet, hogy e szokás más formájában egy elfeledett ősnézetnek, hajdani felfogásnak halvány és módosított reminiscenciája, mondom, ilyes néprajzi vagy etnologiai foszlány, mely magában véve manap érthetetlen, de a közbeeső tagok sorozatában egyszerre világos. Igy p. o. ha ásitás közben keresztet vet valaki nyitott szájára, vagy prüsszentés után egészséget kívánnak az illetőnek, ez magában véve érthetetlen szokás annak a régebbi babonának tudása nélkül (animismus), mely szerint ásitás közben a gonosz szellem igen könnyen belopózhatik az emberbe, prüsszentéskor pedig kiszabadul belőle, a mi megint a primitiv népek daimonismusával áll összeköttetésben. A szolesvai névadás sajátságoságá-

hez persze még ki kell keresni a fogalom közbeeső tagjait, melyek a megérthetésre szükségesek.

Különben megjegyzem, ez épen nem magában álló jelenség. *Bastian Die Rechtsverhältnisse der verschiedenen Völker* című könyvében több hasonló esetet említ, csakhogy ezek nagyon távolról idevont bizonyítékok lennének felvett esetünkre vonatkozólag.

Magam részéről ez alkalommal csupán az etnológiai ténytet konstatálom. Bővebbi kifejtését és megokolását máskorra tartom fenn magamnak.

Torja környéke.

I.

(Bálványosvár. — A torjai fürdő és vadon.)

Irta: *Mihály János.*

„Hazánknak kétségtelenül legérdekesbbsztöbb része a Királyhágón innen (keleti) terület, melynek ma már, az unió szerencsés végrehajtása után, csupán földrajzi fogalom szerint adjuk az Erdély nevet. És éppen ez a legérdekesebb terület, a szép Székelyföld az, melyet legkevésbbé ismernek s melyről önmagunk is legkevésbbé tudunk.“

Orbán Balázs.

Erdélynek kevés helye van, melyet regényesnek ne lehetne nevezni. A Királyhágónak, mely természetes határt képezett Magyarország és Erdély között, merész emelkedései, itt-ott vizeséseivel, kitörülhetetlenül bevésődnek az utas emlékezetébe, vagy a esiki havasokkal párhuzamosan haladó Hargita hegyvonala, mohos fenyveseivel és gyönyörű völgyeivel, hol a Maros és Olt kigyószserüen kanyarognak végig, megragadják és lekötik a nézőt. De sehol kedvesebb vidéket, hol hegység és síkság oly szépen ki egyenlitené egymást, nem lehet látni, mint Háromszéken. E vidék hosszan lenyulik egész Erdélynek délkeleti szögletéig, vagyis ama pontig, hol a Kárpátok keleti vonala déli irányt vesz.

Köröskörül mindenütt erdős hegyek koszoruja övedzi s ezek aljában kies térség terül el, mely Szepsi-Szentgyörgytől a keletre húzódo egyenes vonal irányában négy mértföldnyire szélesedik ki.

Kőváry László szerint legszebb völgye ez Erdélynek. Valóban elragadó ez a térség, akár mint egy kép, melynek keretéül minden oldalról a hegyeknek lankás, majd meredek emelkedései szolgálnak. A Feketeügy egész hosszában keresztül fut rajta és a délirányt követő Olttal egyesül, melynek V alakú darabja esik a megyére. Erdély alföldje ez, hol a termékeny talaj munkásságra, szorgalomra ösztönzi a lakókat, s hol egy mákszemnyi terület sincs használatlan állapotban.

Orbán Balázs egész a rajongásig ment e terület dicsőítésében s a Székelyföld Lakedaemonjának nevezte.

„A Székelyföldnek — ugymond — legszebb, legérdekesebb s minden tekintetben legkitünőbb részét alkotja Háromszék. És itt nem csak természeti szépségeiről, nemesak tájcsoportozatainak nagyszerűségéről szólok, — így folytatja tovább — mert elvitázhatatlanul Háromszék havaskeretbe foglalt rónája mutatja fel bércezes hazánknak legszebb vidékét, mely az ünnepeelt Hunyadmegyét, a Hátszeg vidékét is túlszárnyalja nagyszerűségben és szépségben, de ez a felülbecslés erkölcsi értelemben is, mert a gyönyörű rónát olyan nép lakja, melynek dicső erényekben és szép tulajdonokban kevés párja van, mely hon- és szabadságszeretetben, hősiességben, értelmi fejlettség- és polgári érdemekben mintaképül állitható; olyan nép, melynek multja és jelene egyaránt dicső”. Ez a dicsőítés főleg a szabadságharcz eseményeire vonatkozik. Annyi bizonyos is, hogy Háromszék székelyei hareziasan, nagy erővel és bátorsággal küzdöttek a honvédvilágban.

A megyének ama helyén, melyről régi századok regéi is szólnak, hol egy kialudt vulkán tölcserében a gyöngéden hullámozó Szt.-Anna-tó kápráztatja a szemet, hol a Bálványosvár büszkén hirdeti a régi dicsőséget, míg mohosult kövei az enyészetre és mulandóságra emlékeztetnek: lankásan ereszkedő hegyek lábainál fekszik a régi időkben oly nagy szerepet játszó *Torja* községe. E falu sem az már, a mi volt hajdan; lakói és azoknak szokásai nagyot változtak, de a természet szépsége és bája ugyanaz maradt.

A falu kis patakja, mely hosszában csergedez át rajta, ma is oly kedvesen sikamlík keresztül az apró kavicsokon, mint hajdan, csupán tavasszal — áradások alkalmával — válik veszedelmessé; ilyenkor vad haraggal zuhog le a hegyekről, hatalmas köveket ragadva magával s előnti zavaros habjaival a réteket; tajtékzik, tombol a máskülönbben parányi csepesség; romboló dühvel szagatja szét a malmok gátjait és tetemes károkat okozva ro-

han a Feketeügybe, melynek tágas medrében csillapul el a rakonzátlankodó.

Ennekelőtte nem volt könnyű a távolból ide utazni, de most már meg van a székely vasút, melyre valóban égető szükség is volt; de kellő anyagi erő hiányában hosszú időn keresztül nem lehetett kiépíteni. A Székelyföld értelmisége sokáig csak ábrándozott róla, mignem a barcasági síkságot és az egész Háromszéket áthasító vasutat — melynek legvégső állomása Kézdi-Vásárhely városa — a múlt év novemberének 27-én végre is megnyitották egész vonalán a legnagyobb ünnepek közt.

Meg van tehát a gyors és olcsó forgalmi eszköz, mely hivatva van a székelység mezőgazdasági és ipari termékeit jól értékesíteni, városaink kereskedelmét, áruforgalmát fejleszteni, emelni, s a mi szintén nem mellékes dolog, Háromszék- és Csikmegye fürdőinek és más nevezetességeinek az eddiginél sokkal több látogatót, vendéget szerezni.

A betegek, üdülők és turisták nem lesznek többé olyan kellemetlen helyzetben, hogy méregdrágán fizessék a brassói vagy földvári kocsibért s ezen kívül nem kell nyelniök tikkasztó nyári hőségben a porfelhőt. És az új vasut hatással fog lenni a magyar állameszmének szilárdítására is s ennyiben politikai fontossággal szintén bír.

A legvégső vasuti állomástól, Kézdi-Vásárhelytől, melyet tősgyökeres református városnak lehet nevezni, négy kilométernyi távolságban nyugatra fekszik Torja, az én szülőfalum. E név alatt öt, egymás végébe épült falut kell érteni, melyek hat km.-nyi hosszúságban egészen az erdő aljáig nyulnak. A tulajdonképeni Torja két részből, helyesebben két egyházközségi és törvényhatósági faluból áll: Al- és Fel-Torjából. Népe tiszta székely. Al-Torján van ősi birtoka és lakóhelye a történelemben nagy szerepet játszott báró Apor-családnak, melyből való Apor Péter is, a *Metamorphosis Transilvaniae* írója, ki mint küküllővármegyei főispán, 1713-ban bárói czimet kapott. Azelőtt is volt egy Apor István, ki esiki főkirálybíró, tanácsos, kinstárnok és fővezér volt s 1693-ban báróságot, később pedig grófságot nyert, de magtalanul halt el.

Ma már a falunak más nevezetessége a multból nincs, mint Bálványosvár és Torja várának romjai. Ezuttal a Bálványosról, a mellette épült szénsav-gyárról és a természeti ritkaságok egyik legcsodásabb jelenségéről: a torjai kénbarlangról kívánok szólni.

Annak hírére, hogy az első magyar szénsavgyár — melynek

építéséhez egy éve sincs, hogy hozzá fogtak — márczius 25-én működésnek indult, elhatároztam, hogy elrándulok oda.

Megelőzve a napot, már reggel három órakor talpon voltam s a nap keltét a Bálványos-vár tetejéről élvezhettem. Alkalmasabb, szebb tavaszi napot nem választhattam volna, mint a minő márczius 25-ike volt. A hajnali léget kissé hűvösnek találtam, de midőn gyalogszerrel járunk, ezen hamar segít a felmelegülő vér. A csillagok, az égnek eme örökösen mosolygó szemecskéi, még ezüstösen fénylettek, de mire kiértem a hoszu faluból, már derengeni kezdett.

A falutól Bálványosvár aljáig tizenkét kilométer a távolság. Ma már könnyű haladni a két hegység közötti völgyben épített kocsí-úton; de nem így volt ez még csak másfél évtizeddel ezelőtt sem, mikor a patak mentén döcögős és nyaktörő köveken kellett megtenni az utat. Jól emlékezem arra, hogy gyermekkoromban valóságos tengeri betegséget kaptam itt a löcsös szekér rázásaitól. Az is emlékezetemben van, hogy az Erdély nevezetességeit meglátogató tudósok és írók közül sokan nem is merték magukat e kénytelenkedésre elszánni, hanem a Kászon rétjén haladtak át. Most gyorsan haladhatunk a szép völgy útján.

Mire felvirradt, akkorra már pihenőt tartottam a vár aljában. Déli oldalról tekintve a várat, azt hihetné az ember, hogy negyed óra alatt föl lehet jutni a tetőre, de ez a látszat nagyon csal, mert a Bálványos-patak szűk, kanyargó völgyén áthaladva, még egy teljes óra kell, míg az északi oldalon, a vár régi útján, a szikla-hegy tetejére föl lehet kapaszkodni. Déli, keleti és nyugati oldala olyan meredekül, csaknem függőlegesen fekvő, hogy képtelenség ezeken az oldalakon a mászással megpróbálkozni. Az északi rész vezet föl a vártetőre.

Bálványos vára 1029 méter magas, kúpalaku sziklaszál tetejében fekszik. Onnan elragadó a kilátás.

Vele szemben a Nagy-Csóma hegyének csucsai állnak, örökösen gomolygó felhőtömegeivel; aljában a Bálványos patakja mely kristálytisza habfodrain ezerszeresen tükrözi vissza az ébredő nap sárgás-verezes sugarait. A hosszu völgy, mely egész a faluig nyulig, be van hintve gyöngéden zöldelő fűvel, melyre a csillogó napfény aranyos ködöt sző. Nyugatra fekszik a borzalmas, zord tekintetű Büdös-hegy, félelmes szikla-hasadékaiban a gyilkoló kénbarlanggal. Ide látszik Háromszéknek nagy része, a határszéli Kárpátok alján levő faluknak hosszu láncolatával.

A nap éppen felragyogott a maga nagyszerűségében, a fel szálló párák egy ködoszlopba folytak össze és a várhegy körül levő magaslatok felé huzódtak. A fák csucsai az ébredő nap bitorában ragyogtak már s a patak sziporkázó habjai csak ugy csillogtak a reggeli fényben, mely tündökölve és reszketve hullámozott. A fény mindinkább növekedett s a nagy égi test egyszerre egész pompájában emelkedett ki az erdők éles vonala felett, a fákon, völgyeken s a patak fehér habfodrain előntve arany sugarait. Eláradó ragyogása az egész réten szétterült, mely ugy tünt fel, mintha milliárdnyi vakító tündérszem ragyogna rajta. Olyan hatalmas harmonia ez a természetben, melyet sem leírni, se lefesteni teljes pompájában nem lehet.

De nem gyönyörködhettem sokáig benne, mert a várromok szemlélése kötötte le figyelmemet, melyhez annyi rege és történeti hagyomány fűződik. A kupalaku hegyen tizenöt öl magasságra emelkedik fel a borzalmas sziklacsucs, melynek tetejéből roppant toronyerőd szürke faltömege magaslik ki a többi falak közül. E toronyerőd a várnak legrégebb és most is legszilárdabb része. Mindenik oldalának hossza hat öl s így szabályos négyszögű tornyot képez. De csak az északi oldala ép, a többit az idő nagyon megrongálta. A bástya belső területe aránylag nagyon szűk, mintegy négy négyszögöl; semminemű bejáratot, vagy kaput nem lehet rajta felfedezni, csupán itt-ott látszanak rajta lövésszerű lyukak. Hogy a torony igen szilárdan volt építve, látni lehet a falak roppant tömörségéből.

Maga a vár két részből: alsó és felső várból áll. A felső a sziklahegynek délnyugoti oldalán terül el; falai még most is épek, ölnél szélesebbek, és csak a déli oldalon harmincz lépésnyi hosszúságban van leomladozva. A térség, melyet e falak körülövedeznek, mintegy kétszáz lépés kerületű. A felső várban látható még a csinos kövekkel kirakott kút is, mely a monda szerint háromszáz öl mélységű volt; jelenleg csak ölnyi mély. A rege azt tartja, hogy e kútba rejtette el az utolsó óriás király a háromszáz öl hosszúságú arany láncot, melyet éber kutya őriz.

A felső vár északnyugati szegletéből indul ki az alsó várfal, mely egy darabig egyenes vonalban fut, majd pedig félkör alakjában zárja körül a hegynek délre hajló meredek oldalát. E falak is eléggé tömörek és épek; délkeleti részén van a várnak egyetlen kapuja, melynek állítólagos kulcsát az altorjai egyházközség őrizi.

Bálványosvárát az Apor (Opor) család emeltette valaha s itt

az ősrengetegben áldoztak pogány szokás szerint Hadurnak. Először Szent István győzte le kiméletlen harezban az ősi hithez ragaszkodó székelyeket, hogy őket a keresztény vallás elfogadására kényszerítse. Később, midőn még egyszer fellángolt náluk az ősi hit tüze, I. Béla fegyverrel szorítá az új vallás felvételére. A vár IV. Béla idejében a tatárok dulásai ellen védőhelyül is szolgált. A történelemből ismeretes, hogy Opor László (Apor), Erdélynek hatalmas vajdája, a várba záratta a magyar koronát bitorló bajor Ottót és nem bocsátotta addig szabadon, míg meg nem esküdött, hogy a magyar trónról lemond és Magyarországra többé sohasem teszi be a lábát. A magyar korona majdnem két évig volt Bálványos várában, Opor László kezei közt.

Nem tudtam ez érdekes romoktól megválni addig, míg egyszer még meg nem vizsgáltam e kolosszális kötömeget. Eltűnődtem a régi multon, midőn az ősök hithűsége véres harezokba keveredett a királyok bölcsességével, a kik jól tudták, hogy országunk területén akkor a létjogot nem lehetett másként megszerezni, csak a kereszténység felvételével.

Búcsut véve a szürke romoktól, siettem alá, hogy a többi nevezetességet is idejekorán megtekintsem. A Bálványosvár délnyugati oldalának aljában épült az első magyar szénsavgyár, de ennek tüzetesebb megvizsgálását a visszajövetre halasztottam, mikor már a torjai fürdőt és kénbarlangot megnéztem.

A Bálványosvártól egyenesen nyugati irányban, négy kilométernyire találjuk a torjai fürdőt, vagyis a Sósmezőt, mely utóbbi nevet gazdag sóforrásaitól nyerte. A Sósmező 938 méternyi magasságban fekszik a tenger színe felett, s jókora térségein igénytelen házakra bukkanunk. De jó, hogy ilyenek is vannak, mert két évtizeddel ezelőtt még semmiféle épületet nem lehetett itt találni. Csak galyibák voltak, vesszőből készült sövénykunyhók s ezekben kinlódta át a vendégek a fürdőidőt. Hogy milyen kényelmes élet volt a galyi lakásban, azt ma is emlegetik még. Zivataros időben e kunyhók lakóikkal együtt, úsztak az esővízben. Vendéglőnek hire-hamva sem volt; a ki ide jött élvezni a gyógyító fürdőt és a szabad ég alatti idillt, hozott magával vagy három hétre való elemózsiát. Egyik birtokosnak sem jutott eszébe akkor állandó lakóházakat építeni, melyek pedig jól jövedelmeztek volna. Idő múltán azonban Apor Károly báró, ki a marosvásárhelyi kir. tábla elnöke volt, mint fürdőtulajdonos, három sor faházat építtetett a déli, északi és nyugati oldalon, de ez épületek

is oly távol állanak a czélszerűségtől, mint Kecskemét Nagy-Kőröstől. A szél, mely itt majdnem állandóan uralkodik, keresztül fúj a házak deszkahasadékain, s e miatt sokszor megtörtént már, hogy a ki egészségesen jött ide, az is betegséget vitt magával innen emlékül. Nem egyebek e házak, mint lyukakkal ékeskedő fáskamrák. A mint halljuk, az új tulajdonos, *Apor* Gábor báró, a czélszerűségnek és izlésnek megfelelőleg szándékozik rendezni e fürdőt, mely a gyógyító források legkitünőbbjeivel dicsekedhetik.

Ha a házak előtti téren, szemben a Büdöshegygyel, megállunk, jobbra tőlünk a sósfürdőt találjuk, mely mellett hasonló anyagokból álló forrás buzog fel. E forrás bő vízmennyiséggel bír s mint reggeli kura a gyomor bajosoknál igen jótékony hatása. Kissé fenntebb, csaknem az alsó vendéglő mellett, kellemes ízű, jéghideg savanyuvíz (székelyesen borvíz) szolgál frissítő italul, mely a küpünél*) élvezve, felülmulja a legkitünőbb pezsgőt is. Balra, vagyis nyugat felé, a hatalmas bükszádi erdő belsejében, még három más gyógyító forrásra akadunk, melyek a Mikes grófoké. A források egyike a Zsombor, vagy Hammas, mely nevet sötétszürke színétől nyerte; alább pedig a Hammashoz hasonló másik gyógyító forrás, melynek vize zsiros tapintatu s ezért naftaforrásnak is nevezik; kigőzölgése oly roppant erős, hogy ha az ember feléje hajtja a fejét, rögtön elkábul.

A Hammas gyógyító forrástól néhány száz lépésnyire van a Szemfortyogó, melyet a szembajosok a legjobb sikerrel szoktak használni. Alább pedig, a Zsombor patakának medrétől csekély távolságra, nagy zugással buzog fel a kénes vizü Fortyogó, melynek színe sárgásbarna. E forrásból igen nagy mennyiségű szén-sav és kénkövény fejlődik, mely fulasztó hatással van és különösen reggelenként óvatosnak kell lenni, mert ekkor lévén legnagyobb ereje, a veszedelmes szénsavnak könnyen áldozatul eshetik az ember. E források közül egyet Vallatónak is neveznek jéghidegsége miatt.

Valamennyi gyógyító forrás deszkamedenczébe van foglalva, de nagyon is primitív állapotban. A fürdő keretén belül nincs egy alkalmas hely sem arra, hol az ember fürdéshez öltözködhessék. Vannak ugyan fürdőszobák, de nagyobb részének nincs ajtaja. Pedig e források megannyi kincsei az egészségnek s e tekintetben

*) Küpü — fából, vagy kőből való készülék, mely magát a forrást köralakban keríti be.

egyetlen erdélyi fürdő sem mulja felül azokat. Valóban nagyon nagy kár, hogy az építkezés oly annyira el van hanyagolva. Bámulatra ragad itt bennünket a Mikeserdőnek rengetegsége, mely őserdők jellegével bír. Nem lehet látni egyebet, mint roppant magas százasod fák, melyek közül azonban több dűledezett össze és indult korhadásnak.

Kora tavasszal e vadon félelmetesb, mint nyáron, de vadregényes ekkor is. A fák csupasz ágai mereven hajlanak alá s élettelenül tekintenek a kopasz földre, hol némi változatosságot csak egyes sziklacsoportok borzalmasan kiálló szirtjei idéznek elő. Itt ott látható egy-egy kikeleti hóvirág s egyéb semmi.

A jó karban levő úton gyorsan tértem vissza a Sósmezőhöz, melynek vereses színezetű talaja már messziről szembe ötlük. E helytől jobbra fekszik az az iszonyatos hegyláncz, sötéten tántogó üregeivel és irtóztató sziklahalmazával, melynek neve: torjai Bűdös. Ennek majdnem legtetéjében találjuk, baljóslatu sziklaktól körülvéve, a pokoli kénes üregnek halál-odvát: a kénbarlangot, melyet Jókai *Pokol tornáczá*-nak nevez „Bálványosvár” czimű érdekes regényében.

IRODALOM.

(**Herkules-fürdő**) czim alatt fürdőügyi lap indult meg Mehádián, melyet *Brettner* Ernő szerkeszt és a temesi takarékpénztár, mint a Herkules-fürdő bérlője, ad ki. Őt folytatásban kiadta *Schwarzczel* Adél dolgozó társunknak *A székelgyföldön át* czimű dolgoza-

tát. Olvasmány csak 2—3 oldalon van, azontul a fürdővendégek névsora és hirdetések töltik be a lapot. Kapcsolatban ezzel megemlítjük, hogy a *Fürdő és Turista Ujság* dolgozó társunknak említett cikkelyét dicséző sorok kíséretében szintén kiadta, valamint a *Székelgy Nemzet* is.

TURISTASÁG.

(**Kirándulás a Reketóba és Magurára.**) Junius 25-én reggel turista pontossággal 6 órakor indultunk el, pedig nők is voltak velünk. Dicséretükre említem meg azonban, hogy ez utunkban ők voltak az erősebbek, pontosabbak és kitartóbbak. A férfiak eme vereségét különösen az okozta, hogy velünk voltak a gyalui cigányok. No meg egy kicsit az üdítő hegyi patakba hűtött, de vizet nem tartalmazó flaskók bő forrása is előmozdította vereségünket. Hanem folytassuk a kezdetet. Tehát elindultunk: *Béldi* Ákos grófné, Emma és Zsófia

grófnőekkel; *Teleki* Domokos grófné, *Bethlen* Tima, Marika és Vilma grófnőekkel; *Béldi* Ákos gróf főispán, *Lázár* István és Kálmán grófok, *Mannsberg* Sándor báró, az E. K. E. kolozsmegyei osztályának alelnöke, *Matskásy* Pál, *Bethlen* József gróf, *Maldegheim* Arthur gróf, *Zeyk* Albert, *Csaba* Zoltán és jó magam, mint a kirándulás vezetője, vagyis számszerint tizenheten. Nyolcz órakor érkezünk meg a Hideg- és Meleg-Szamos egyesülése alatt levő gőzfűrészt telephez, a hol *Neuschloss és fia* czégnak vendégszerető tisztviselői és *Somkerekly* Gusz-

táv m. kir. főerdész ur, mint az E. K. E. kolozs megyei osztálya gyalui bizottságának elnöke fogadták társaságunkat s rendkívül előzékeny kalauzolás mellett mutatták be az egész telepet, a gőzfűrészt berendezését és szolgálták a kellő részletes magyarázatokkal. Ez első, deszkák, léczek, gerendák, zúgó és siketítő zajban dolgozó fűrészek között végzett turistáskodásunk után bemutatásra került a telep Kantinja. De oh meglepetés! itt terített asztal fogadott, kitűnő, felséges, egyszerűen leírhatatlanul jó hideg ételekkel, italokkal. Mi természetesebb tehát, mint hogy az állami út porával impregnált belső szervezetünket a jó italokkal megtisztítva, éhségünket kellőleg lecsillapítottuk. S végül a gőzfűrészt-telep előzékeny és vendégszerető tisztviselőinek egészségére, valamint a telep felvirágzására még egy (egyik-másik két-három) poharat üritvén, szíves búcsú után 1,10-kor folytattuk útunkat. Utközben megtekintettük a *László József* zúzóját és érdekes berendezését; az út melletti vízesést, a Taljánok telepét és az itt levő érdekes kis kápolnát, míg a Zerge-sziklának elkerülése és elhagyása után 12 óra felé elértük kirándulásunk első czélpontját, a Hideg-Szamos és Reketó összefolyásánál levő kies fekvésű helyen épült reketői m. kir. kintstári erdőőri lakot. Itt kényelmesen elhelyezkedve, a tiszta, szép vizű Reketó patakban melegtől bágyadt tagjainkat rövid fürdéssel régi ruganyosságukba hoztuk. A közeli szép környék megszemlélése után a főerdész úr szép hangu sipjának engedelmességedve, ebédhez ültünk, a melyet vig cigányzene mellett különösen a Reketó patakából kikerült pisztrángok méltatásával elköltvén, délután 3 órakor útra tarttunk a Hideg-Szamosba ömlő, Dumitru-patak torkolatánál levő hármas lépcsőzetű vízesés megszemlélésére. A Hideg-Szamos völgye Reketótól a vízesésig számtalan kanyarodásban szebb-

nél-szebb, meglepőbbnél meglepőbb képeket tár a szemlélő turista elé; a zuhogó, kanyargó, örült sebességgel, nagy zajjal, zúgva, bűgva tova rohanó patak ellenállhatatlanul ragadja meg az embert, hogy egy követ, vagy az út mellett heverő nagyobb fadarabbal próbálja ki a rettentő vízi erőt. Az égbe meredő magas hegyek pedig mintegy büszkén hívják ki a turista szenvedélyét, hogy még oda is fel kell jutni, ezt is, azt is meg kell nézni. Hej! arról a magas magurai hegycsúcsról lehet ám még csak gyönyörű a kilátás; no ide majd júliusban, oda majd augusztusban, amoda majd szeptemberben stb., stb.! Ez mind csak úgy áradt ki a lelkesült turistákból és szinte láttuk már magunkat lihegve, a nap melegtől és a hegymászás szenvedélyétől a magas hegyeket turista-lábaink alatt semmivé lenni és a tiszta havasilevegőben győzelemittasan a természet szépségeiben gyönyörködni. No de majd akkor, most csak maradunk a völgyben. Hát ebben a völgyben — mintegy 400 méterrel a vízesés előtt — az út baloldalán van egy szép, érdekes sziklacsoport, és egy nevezetes látvány, a mely az *E. M. K. E. Uti Kalauz*-ában nincs fel említve. A sziklacsoportozat felső jobb oldali kiágazásában elég széles hasadékot találunk, a honnan valóban ritka látvány tárul szemünk elé. A hátunk megett (a folyó folyása felé nézve) a Hideg-Szamosat rendes meder magasságában látjuk iramodni, míg előttünk lenn a völgyben rövid kanyarodás után, melylyel a sziklacsoportozatot megkerüli, majdnem hihetetlen mélységben zúg lábaink alatt tova. Ez a hirtelen nagy esés, a természetnek eme mesteri játéka oly megkapó, hogy társaságunk a látványosságtól alig tudott megválni és lelkesedésben e névtelen helyet, megörökítendő ama nap emlékét is, melyben Kolozsvármegyének közszeretettben és köztiszteltben álló főispánja és családja ezen a helyen és vi-

déken először volt, a sziklacsoportozatot *Béldi-sziklá*-nak keresztelte el, elhatározván, hogy ez elkeresztelés elfogadására az E. K. E. felkéressék, a mi nek effektuálását az E. K. E. alelnöke magára is vállalt. Elhagyva a Béldi-sziklát, sietünk vissza reketői tanyánkhoz, hogy gyönyörködhessünk a Rekető patakán a főerdész ur által rendezett pisztráng-halászat legelemibb és legkezdetelegesebb módjának bemutatásában. De ezt már nem irom le, hanem a ki kíváncsi reá, menjen ki és nézze meg, — az előzőkeny főerdész ur szívesen be fogja mutatni visszatérve az eredményes halászatról, a havasi kürt mélabus hangjai mellett költöttük el estebédünket, a melynél persze a lelkesült felköszöntők egymást érték. Később a pisztrángoknak parazon sütése mellett gyönyörködtünk a két ügyes legény által bemutatott oláh nemzeti tánczban és az E. K. E. első alelnöke, valamint a kolozsmegyei osztály alelnöke által rendezett és fényesen sikerült tűzijátékban. Végre erőt gyűjtendő a másnapi kiránduláshoz, az egész társaság nyugalomra tért, hogy azután reggel nagy esőre ébredjünk. De félre a félelemmel, félre a finnyással, hisz turisták vagyunk, Mit eső, mit vihar, mit fenyegető zivatar nekünk?! Előre bátran, vígan és törhetetlenül a magurai nagy hegynek. Neki is indultunk, ki gyalogszerrel, ki lóháton, a nők pedig szekereken. El is értük meg is áztunk egy keveset, de bajunk nem lett és így teljesen gyönyörködhetünk a Panorámák egyik legszebbikében a Bihar, Vlegyásza, Dobrin stb. havasok keretébe foglalt természeti szépségekben. Valóban ez a Magura nagyon szép és klimatikus nyaraló helynek termett. Nehéz és hosszú az ut, míg eléri az ember, de azután teljes kárpótlást nyer itt a természet szépségei iránt fogékony lélek. Három nyaraló már épül és maholnap készen is lesz, a többi pedig nemsokára követi. Miután több pontról ki gyönyörködtük magunkat és turista módra nyílt

tűznél süttött zsványpecsenyénket elköltöttük — de az idő is kezdett fenyegetni — délután 3 órakor visszaindultunk és Reketőban még egy rövid órát pihenvén, este 10 órakor berobogtunk Kolozsvárra, a hol a legjobb hangulatban és kedélyben váltunk meg egymástól. Végre nem fejezhetem be a nélkül, tudósításomat, hogy felnehívjam a E. K. E. t. tagjait, mikép a fentiekből levonva a tanulságos részt, példát vegyenek maguknak az öreg *Teleki* Domokosné grófnéről, a ki épp úgy, mint az összes többi, de fiatal hölgyek, nem törődve a rossz idővel, nem az esővel, sem az ut fáradalmával, jó kedvben, vidáman, fáradhatlanul vett részt elejétől végig kirándulásunk minden legesekélyebb mozzanatában is és ha példát vettek róla, nem fog kellenni szegyenkeznünk azon, hogy a legtöbb tervezett turista kirándulás sok esetben csak a tervnél marad. *Feilitsch Arthur br.*

(Német tudós Erdélyben.) Csató Jánosnak, alsó-fehérmegyei osztályunk Luzgó elnökének a mult hetekben vendége volt *Homayer* Sándor nyug. porosz őrnagy s nagyhirű természettudós Pomerániából, ki a budapesti ornithologiai kongresszuson felkérés következtében az egyik díszelőadást tartotta. Az osztály elnökének ott megköötött barátságát szorosabbra fűzni jött el balatoni kirándulásából szűkebb hazánkba, melyet eddig csak leírásokból ismert. *Homayer* Sándor az ornithologia terén elismert szaktekintély, s hazánknek meleg barátja, ki annyira megszerette a magyar nép sajátágait, hogy már hat ízben látogatta meg hazánk különböző vidékeit s hajlott kora daczára még többször szándékszik hozzánk ellátogatni, az lévén a legkövetlenebb célja, hogy magyar szaklapban magyar tárgyakról írjon s ezáltal viszonzozza a sok kitüntést és szíves előzékenységet, melyben magyar barátjai és tisztelői annyiszor részesítették.

(Turistasági tanulmányut.) *A Magyar Turista Egyesület* titkára, az ismert író, kiváló földrajzi tudós, *Thüring* Gusztáv dr. hosszabb tanulmányutat tesz e nyáron országrésznünk déli és

nyugati vidékein Kolozsvár, Torda, Nagy-Enyed, Nagy-Szeben, Brassó, Déva, Vajda-Hunyad városokat és ezek vidékeit vette fel az idei uti programba; más alkalmat szánva a Székelyföld és az északi részek tanulmányozásának. Kolozsvárt és vidékét jul. hó 2-án és 3-án

tekintette meg *Veress* Endre pénztárosunk és *Kuti* István jegyzőnk kalauzolására mellett. Thirringet utjában fiatal neje kíséri, ki, akár egy második Holubné, fáradhatatlanul részt vesz férje minden kirándulásában, ha még oly fárasztók is az.

FÜRDŐÜGY.

(Laboratóriumomban) ásványvíz-elemzések gyorsan végeztetnek. A fürdők berendezésére, az ásványvizek kezelésére s fürdő-építkezésekre vonatkozó kérdésekre szívesen szolgálok folyóiratunk előfizetőinek felvilágosítással, tanácsal. *Hankó Vilmos dr.*, a bpesti II. kerületi áll. főreáliskola chemiai laboratora.

(Az utolsó időben) gombamódra teremnek a fürdő-ujszágok és más vállalatok, melyek a fürdők érdekében tejesített problematikus értékű szolgálatok fejében viszonzásul azt kívánják, hogy a fürdő-tulajdonosok existenciájukat biztosítsák. Ily vállalatok -- különösen ha mögöttük nem valamely ismert nevű szakfértü áll -- nem életképesek. Ilyen vállalatok nálunk csak tekintélyes egyesületek aegise alatt keletkezhetnek, mint a minő az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület, a Magyar Turista-Egyesület, vagy az Országos balneologiai egyesület. Az erdélyrészi fürdők emelése, ásványvíz-kineseinek megismertetése céljából az erdélyrészi Kárpát-Egyesület *Erdély* czim-mel folyóirat-ot indított; már hat hónapja szolgálja ezt az ügyet az *Erdély* teljes erejével s olyan eszközökkel, a minők egyeseknek módjában nem állanak. A közeljövőben az Országos balneologiai egyesület indit valószínűleg folyóirat-ot, mely ismét a magyarországi fürdők ügyében fog munkálkodni. Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület és az Országos balneologiai egyesület megteszi mindazt, a mit a magyar fürdők és ásványvizek érde-

kében megtenni kell és lehet. Az egyesek által létrehozott fürdőügyi vállalatok czéitalanok, mert életképtelenek.

(Borszék haladása.) Egy-két év óta huzódó, sok nehézségen átment örvendetes, azt lehet mondani korszakot alkotó haladásáról Borszéknek akarom értesíteni az *Erdély* olvasóit. Ez az „Oelhofer-Walser-féle“ szabadalmazott „Sultán“ töltőgépnék beállítása és működése a borszéki Főkútnál. Walser, budapesti gépgyáros ur személyesen állította be és pünkösdi napján általános öröm között működésbe hozta a valóban pompás gépet. Hogy mily zseniális a kompozíciója és mily tökéletesen működik a gép a szinnye-lipóczi Salvator forrásnál, az már e lapokban ismertette volt. A tökéletes és remek munkát, melyet végez, mi is örömmel konstatáljuk és büszkéek vagyunk rá, hogy mi voltunk az elsők, kik azt beszereztük. Működésének kitünőségére elég csak azt felemlitenem, hogy 12 órai munkaidő alatt 20.000 literes palaczkot tölt és 24 órai alatt 50.000 litert képes oly tökéletesen megtölteni, hogy a palaczkba fojtott víz vegyi összetételében legcsekélyebb változást sem szenved a töltés folytán, zseniav vesztesége 0, a víz tehát bárhova szállítva, oly tökéletes, mint a forrásnál. Eddig a Főkutból éjjel-nappali töltéssel 10.000 literes palaczkot csurgattak, ma csupán nappali töltéssel 20.000 palaczk kerül raktárra. A roppant előny kézzel fogható, a víz pedig jobb, mint valaha. Az időszak Borszéken ez évben szokatlan élénknek

és látogatottnak ígérkezik. Már is igen szép és előkelő társaság van jelen Erdélyből, Magyarországról és Oláhországból, a mi nálunk júniusban még nem volt. Az sem volt szokásban, hogy lakásokat előre béreljenek, bizva abban, hogy Borszéken, hol több mint 400 szoba áll a vendégek rendelkezésére, mindig akad lakás. Az idén azonban a lakásoknak több, mint fele le van foglalva, leginkább magyarországi és oláhországi vendégek számára. Borszék az építkezésben is újra nagyot haladt, új villa 6 nyílik meg az idén, mintegy 70 szobával. Egy ily, most épült, igen kedves kis nyaralót e napokban vett meg Szász Domokos, erdélyi ref. püspök. *Széleságy János dr.*

(Jegenyei fürdő). Az E. K. E. feladata lévén minden egyes fürdő érdekeit előmozdítani, készséggel megtesz minden lépést, mely e célzattal előbbre viszi. Ujabbán igen előnyös közlekedési kedvezményt eszközölt ki Jegenye fürdőnek. Ugyanis a Kolozsvárról Budapest felé menő első vonat Jegenye állomásra d. e. 9 óra után érkezik meg. Innen a fürdőig az út hőségben és porban eltart egy óráig. S így a napnak egy jó része, visszautazást is számítva, elvesz. Tekintettel, hogy a gyorsvonat hajnalban érkezik ugyanide, czélszerűnek látszott kieszközölni, hogy a gyorsvonat feltételeken Jegenyénél is megálljon. Ily értelemben felterjesztést intézett egyesületünk a kereskedelmi miniszter urhoz, ki a kérést készséggel teljesítette.

(A görgény-sóaknai sósfürdő) már kezdetét vette a fürdőidőszak. A kik szállást akarnak bérelni, azok özv. *Neugeboren* Dánielné bérlőhöz intézhetik levelüket Görgénysóaknára, Szászrégen postaállomás jelzésével.

(A csikzsögödi fürdő), mely kitünő gyógyító vízeről széles körben ismeretes, már megnyitott és lehetőleg jó karba hozva a közönség rendelkezésére áll. Az új bérlő teljes igyekezettel azon van, hogy a közönség igényei minden tekintetben kielégíttessenek. Izletes ételek, élvezhető italok és pontos kiszolgálásról folyton gondoskodva van.

(Büdös fürdő.) A Büdös fürdőn évek óta fennálló vendéglőt *Császár Sándor* ven-

déglős a fürdő tulsó részére helyezte át. E hely az Apor Gábor br. tulajdona.

(Kézdipólyáni Venus-forrás.) Az ásványvizek száma, melyekkel a természet oly gazdagon megáldotta a Székelyföldet, egygyel szaporodott. *Szabó Albert* kézdi-vásárhelyi nyomdatulajdonos a napokban adja át a közforgalomnak a tulajdonát képező kézdi-pólyáni *Vénus-forrás* vizét. Az új ásványvíz forrását maga a tulajdonos ásatta s látta el a szükséges kellekekkel és felszereléssel, s gondoskodott annak szakszerű kezeléséről. A Venus-forrás töltését és dugaszolását a tulajdonos modern és igen czélszerű gépekkel végezteti. A vizet a keszthelyi vegyikísérlati állomás elemezte, melynek eredménye a következő:

„Tízezer gramm vízben foglaltatik:

Szénsavas mész	Ca CO ₃	12.43 gr.
„ magnesia	Mg CO ₃	13.13 „
„ natrium	Na ₂ CO ₃	2.93 „
„ kalium	K ₂ CO ₃	0.49 „
„ lithium	Li ₂ CO ₃	0.09 „
„ vasélecs	Fe CO ₃	1.73 „
Kaliumchlorid	K Cl	0.13 „
Strontiumchlorid	Sr Cl ₂	0.47 „
Aluminiumchlorid	Al ₂ Cl ₆	0.07 „
Jódnatrium	Na I	0.04 „
Kénsavas aluminium	Al ₂ (SO ₄) ₃	0.71 gr.
Phosphorsavas mész	Ca ₃ (PO ₄) ₂	0.16 „
Siliciumdioxid	Si O ₂	0.92 „
		<u>33.30 gr.</u>

Szabad és félig kötött szénsav mennyisége: 19.33 gramm. Az ásványvíz fajsúlya: 1.004. Hőmérséklete (a tulajdonos Szabó Albert ur adata szerint) 10° C. Emez elemzési adatok alapján a kézdipólyáni *Vénus-forrás* egyike a kiváló alkalikus savanyuvizeknek, mely alkotásának kedvező összetételénél, kellemes üdítő ízénél és jelentékeny szén-savtartalmánál fogva a savanyuvizek között méltán első helyet foglalhat el, s mint gyógyító és borvíz előreláthatólag nagy elterjedtségnek fog örvendeni. Kelt Keszthelyen, június hó 10-én 1892. *Csánády István* dr., gazd. tanint. tanár.“

A vizet szerencsés vegyi összetételénél fogva ajánlják a következő betegségek ellen: I. Mint égvényes földes víz a gyomor- és bélesatorna, hólyaghurut és a légzőszervek hurutja, mint nátha, tüdőkatarrus, gégekatarrus, rekedtség, kezdő gümőkór, aranyeres bántalmak és köszvény ellen. Mint ilyen megszünteti a gyomornedv túlságos savanyúságát, feloldja a gyomorban képződött nyálkát, megszünteti az émelygést. Természetes, hogy azok a bajok, melyek a hurutos állapotokkal összefüggésben vannak, mind javulnak. II. Mint rendkívül dus szénsavtartalmu víz főleg az ideginger ellen hat, a gyomornedv elváltását fokozza, fejleszti az étvágyat és émelygéseknél csillapítólag közreműködik. III. Mint vasas víz a vérszegénység (anaemia) és az ezzel összefüggő betegségek ellen. IV. Mint dús jodtartalmu víz görvélykór (skrofula), bujakor (sifilis) ellen. Folytonos használata mellett még a golyva is eloszlik. V. Borral vagy magára kellemes, csipős üdítő ital, a szomjuságot még a lázas betegknél is erősen csillapítja. VI. Folytonos használatánál különösen járványos, de igen sok nem járványos betegség is megakadályozható. Kapható nagyban és kicsinyben Szabó Albertnél Kézdi-Vásárhelyt, Jancsó Gyula, kereskedőnél és Mágori Sándor vendéglősöknél ugyanott. Ára üvegenként 3 kr.

(A boholti fürdő.) Hunyadmegye s kivált Déva közönsége régen ismeri a boholti fürdő kitünő hatását, melyről *Balogh* Pál dr. megyei főorvos következőleg ír: „A boholti ásványvíz a vasas hideg savanyúvizek osztályába tartozik; úgy vegyalkatrészeinél fogva, valamint a tapasztalat tanúsítása szerint a következő betegségeknek használtatik kedvező eredménnyel: étvágytalanság, emésztéshiány, gyomorhurut, főleg ha az a gyomorsav rendellenes bő elválasztásából származott, gyomorfekély, vérszegénység, sápkor, a legkülönfélébb idegbántalmaknál. Az ivással összekötött hideg fürdés kitünő szolgálatot tesz méhbántalmak, főleg idült méhurut s általában a nemi gyengeségeknél, valamint kiállott

súlyos betegségek után, visszamaradt testi gyengeségeknél erősítőképen.“ Nem különben hasonló elismeréssel nyilatkozott *Hankó* Vilmos dr. is, ki a boholti fürdő vizének vegyelemzését nagy pontossággal eszközölte. Hogy e kiváló gyógyító hatású fürdőt ez ideig majdnem kizárólag csak a hunyadmegyeiek vették igénybe, annak oka legfőképen abban keresendő, hogy a fürdőt kevesen ismerik a megyén kívül s mert az eddigi tulajdonosok megfelelő tőke hiányában a kellő kényelmet nem biztosíthatták a közönségnek. A s:ükséges tőke biztosítására a tulajdonosok a becsárban 12 ezer forintért hajlandók a fürdőt egy alakulandó részvénytársaságnak átengedni, mely 50 ftos névértékű 600 drb részvényt nyel alakulna meg. A 12 ezer forintból a tulajdonosok 7500 ftot 150 drb részvényben volnának hajlandók elfogadni. A részvények aláírását a tulajdonosok egyike, *Balla* Ödön eszközli Déván. Ha sikerül, a mi ugy Boholtra, mint a megyére egyaránt kívánatos, a részvénytársulatot létrehozni, a boholti fürdő fellendülése biztosra vehető Főhívjuk az érdeklődőket, hogy tömegesebb aláírás által igyekezzenek e szép vállalatot előmozdítani.

(A hazai fürdők megvizsgálata.)

A nagy. kir. belügyminiszter meggyőződést ohajtván szerezni a felől, hogy mennyiben áll azon több oldalról felhangzó panasz, mintha hazai fürdőink fejlődésének egyik gátló oka abban rejlenék, hogy a gyógyító fürdők iránt rendelkező törvény és rendeletek nem hajtának végre, Téry Ödön dr. közegészségügyi felügyelőt kiküldötte, hogy a gyógyító fürdőket és ásványvíz telepeket szemügyre vegye és mindenütt a helyszínen gyűjtőn tapasztalatokat egyrészt az egészségügyi törvények és szabályrendeleteknek miként lett végrehajtásáról, másrészt pedig a fürdőkben létező közegészségügyi intézmények jelen állapotáról, s a szerzett tapasztalatok alapján javaslatot terjesszen elő, mik volnának azok a tényezők, a melyeknek kellő módon való felhasználásával hazai fürdőinknek egészséges fejlődése előmozdítható volna

(A deás-aknai sós-gyógyítófürdő)

jelen évszakra megnyílt. Meg van adva tehát az alkalom a közellakóknak, hogy mindazokat a bajokat, melyeket a természetnek eme jótékony adománya által enyhíthetők és részben egészen elenyészthetők, okszerűen orvosolhassák.

Ilyenmü bántalmak és bajok a következők: csúz, köszvény, görvély, reumatikus bántalmak, vérszegénység, étvágy-hiány, elhízás, női bajok stb. stb. Ezenkívül főleg a Deés városiaknak kellemes kirándulási helyük is lehet e fürdő, alig akad kellemesebb és az egészségre üdvösebb szorakozás, mint a deésaknai sós-gyógyítófürdő meglátogatása. A fürdő vize 12 százalék sótartalom mellett jod és brom tartalommal is dicsékedhetik.

(A hosszuaszoí borviz) forgalomba hozásánál követett gondatlan kezelésről panaszkodnak olvasóink. Mióta üvegekben szállítják a borvizet, annyi panaszra ad okot, hogy közegészségügyi szempontból mindenesetre szükséges valami intézkedést tenni. A borvizet általában mosatlan, tisztátlan üvegekben hozzák forgalomba, vagy magát a kútat nem tisztítják meg, mert majdnem minden felbontott üvegben csak úgy úszkálnak a fű, széna, szalma, moha és rongy darabok, szurok törmelékek, légy, bogár, pók és egyéb apró állat testrészek. Ha már a különben jó, üdítő s a mellett némi gyógyító erővel is bíró borviz, közfogyasztásra bocsáttatott, a fogyasztó közönségnek joga van követelni, hogy ahhoz kifogástalan minőségben jusson s ne kényszerüljön pénzen ilyen piszkos vizet vásárolni.

(A kovásznai fürdő-részvénytársaság) ez évi közgyűlése nagy érdeklődés mellett folyt le máj. 22-én. A gyűlésen Potsa József főispán elnökölt, kinek lendületes és eszmékben gazdag megnyitó beszéde igen nagy hatást keltett. Kiemelve fürdőink fontosságát. reményét fejezte ki, hogy sikerülend or-

szágos hírűvé emelni Kovásznát, ha közös erővel munkálkodunk annak felvirágzásán. Azután Csia György a társaság lelkes és fáradhatlan vezérigazgatója, tett jelentést az igazgatóság 1891. üzletvély működéséről. Az igazán érdekes jelentés kézzelfoghatóan bebizonyította, hogy hozzáértő egyének kezeibe van lévte a társaság jövője s a részvényeseknek sohasem lesz okuk aggódni a társaság jövődjé miatt. A jelentések után az igazgatóság és a felügyelőbizottság részére a felmentvény egyhangulag megadatott. Ezeket megelőzőleg Zentay David dr., titkos szavazás után fürdőorvossá választott. Alelnökké Lázár Mihály, felügyelő-bizottsági tagokká M. Deák Domokos, D. Veres Gyula, Szóts Boldizsár és Beczasi Kristóf választottak meg. Elhatározták, hogy a részvényjegyeket jun. 30-ig kiosztják. Az indványok során több érdekes ügy merült fel, melyek kiadattak az igazgatóságnak; így egy gyalogut tervezete is fel Vajnafalvára. Kár, hogy ezen életrevaló terv finanszialis okokból elejtetett. A gyűlés után igazgatósági ülés tartott, melyen Helényi ajánlata is tárgyalatott, ki a kovásznai fürdőket haszonbérbe hajlandó venni. A szerződés már megkötöttet. A haszonbéri idő tartama 20 év vagy is 1892. június 1-től 1911. decz 31-ig tart. Ez évtől kezdve 1896. végeig a haszonbér összege 3000 frt, 1897-től 1901. deczember 31-ig 4000 frt, ezentúl a bérlet végeig 5000 frt évenként. A szerződés nagyon ügyesen, igazán üzletszerűen van megkötve, s a mi sokat ér, a kényelem a vendégeknek s a jó zene most már biztosítva van.

EGYESÜLETI ÉLET.

(Választmányi gyűlés jul. 1-én.) Választmányi gyűlést tartott egyesületünk jul. 1-én *Feilützsch* Arthur br. alelnök elnökle alatt. Jelen voltak *Radnóti* Dezsó titkár, *Veress* Endre pénztáros, *Hegedűs* Ferencz osztályelnök. *Deák* Albert dr. osztály-jogtanácsos, *Hangay* Oktáv o. alelnök, *Nedoroszték* János, *Salamon* Antal, *Kuti* István, *Bede* Jób, *Papp* Gábor stb. Az elnök megnyitója után *Radnóti* Dezsó titkár tett jelentést a mult gyűlés óta lefolyt egyesületi mozzanatokról; bejelentette a borbereki fürdő átvételére vonatkozó in-

tézkedéseket s azt, hogy a már megkezdett építkezésekre 3000 frt már kifizettetett. Elhatározta a választmány, hogy a közgyűlést augusztus folyamában a fürdőn tartja meg. Az előintézkedések megtételére az elnökség felhatalmaztatott. A detonatai menedék hely ügyében a további intézkedéseket megteendi a választmány. A központi munkaprogramm kidolgozására *Feilützsch* Arthur br. alelnök, *Hangay* Oktáv, *Kövényi* László, *Hankó* Vilmos, *Hermann* Antal és *Radnóti* Dezsóból álló bizottság küldetett ki, melynek feladata lesz

az osztályok által kidolgozott munka-tervezetet az egyesület pénzerejéhez és a sürgősség szempontjából évről-évre megállapítani. — A szatmármegyei és torda-aranyosmegyei osztályok megalkotására vonatkozó előmunkálatok tudásul vétettek. Örvendetes hatást tett a fő- és székvárosi osztály ideiglenes megalakítása, melynek elnöke *Bedő Albert*, alelnöke *Hoitsy Pál*, titkára *Szerényi Hugó dr* lett. Tekintettel végül, hogy a jegyzői teendők napról-napra szaporodnak, a választmány *Kuti István* tagot, ki eddig is az egyesület irodájában a legszorgalmasabban tevékenykedett, a közgyűlésig jegyzőnek választja meg. Végül elnök tette indítványt, hogy a *Turistaság* rovatunkban említett szikla *Béldi-sziklának* neveztessek el, a mi egyhangulag elfogadtatván, ily értelemben fognak a szükséges intézkedések megtéetni. A háromszékmegei osztály által az ojtói szorosba rendezendő kirándulásra a választmány képviselőtében *Radnóti Dezső* küldetett ki.

(**Hunyadmegyei osztály.**) Hunyadmegyei osztályunk jun. 26-an tartotta alakuló közgyűlését Déván, mintegy 60—70 tag jelenlétében. *Jósika Lajos* br. lelkes elnöki megnyitója után az osztály az elnökindítványára *Szentkereszty György* br. főispánt általános éljenzéssel az osztály védőjévé választotta, ki az érte ment küldöttségnek kíséretében megjelenvén, köszönetet mondott megválasztatásáért s az osztály működésének a vármegye érdekeire kiható üdvös tevékenységét vazolva, a közgyűlés lelkes éljenzése és örömnnyilvánításai között jelentette ki odaadó készségét az osztály támogatására. Az osztály megalakulásának előzményeiről beszámoló titkári jelentés tudomásul vétele után következett az ügyrend megállapítása. Az ügyrend-tervezet kisebb jelentőségű módosításokkal elfogadtatván, az megerősítés végett a központhoz lesz terjesztendő. Az osztály tisztikarának megalakítása a következő névsor szerint történt: Védő: *Szentkereszty György* br. főispán. Elnök: *Jósika Lajos* br. Alelnökök: *Hollaki Arthur* és *Réthi Lajos*. Ügyvivő alelnökök: 1. Algyógy vidékén *Balogh József*. 2. Brád v. *Krasznay Olivér*. 3. Govásdia-Gyalár v. *Kosztka Alajos*. 4. M.-Illye, Guraszáda, Dobra, Zám vidékén *Benedikty Lajos*. 5. Hátszeg v. *Mara László*. 6. Kőrösbánya v. ifj. *Lázár Farkas*. 7. Kudsir v. *Sztróiny Román*. 8. Nagyág v. *Huffner Tivadar*. 9. Petrosény v. *Tallatschek* Ferencz. 10.

Puj v. Török Árpád. 11. Szászváros v. *Binder Vilmos*. 12. Vajda-Hunyad vid. *Schalát József* — Titkár: *Boga Károly*. Jegyzők: *Mailand Gyula* és *Pietsch Sándor*. Pénztáros: *Issekutz Márton*. Ellenőr *Szöllősy Lajos*. Rendezők: *Sághy Kálmán* elnöklete alatt *Csulay Lajos*, *Fischer Elemér*, *Horváth Kamilló*, *Columbán Samu*, *Tóth Ferencz*, *Puj Aladár* és *Puj Zsigmond* és a ker. főerdészek. Választmányi tagok: *Barcsay Béla*, *Borostyány Béla*, *Beke Károly*, *Buda Károly*, *Biró József*, *Borha Sabbás*, *Czakó Károly*, *Sólyom Fekete Ferencz*, *Fodor Gyula*, *Hajduczki József*, *Issekutz Antal*, *Kun Róbert*, *Kapcza Gyula*, *Lukács József*, *László Ignác*, *Pietsch Lajos*, *Rieger Aladár*, *K. Sándor József*, *Szentirmay Alalos*, *Téglás Gábor*, *Várady Albert*. Ezek szerint megalakulván egyesületünk hunyadmegyei osztálya, a magunk részéről örömmünket fejezzük ki a megalakulás ténye fölött s erősen hiszszük, hogy az annyira örvendetes és lelkes hangulatban szervezkedett osztály üdvös céljainak megvalósítására a legeredményesebb munkásságot fogja kifejteni, mire nézve teljes biztositéket képez a megválasztott tisztikar hazafias munkakészsége és képessége. Az alakulással kapcsolatosan, ugyanazon nap estében, késő éjfélig tartó s tánczcal, tombálással és tűzijátékkal összekötött turista multság volt a Várhegy oldalán. A társaság minden rendjéből nagyszámmal egybegyűlt közönség fesztelen, vig hangulatban mulatott.

(**Osztály ügyrend.**) Az erdélyrési Kárpát-egyesület kolozsmegyei osztálya megalakította ügyrendjét, melyet a központi választmány is jóváhagyott. Az ügyrend a következő: 1. §. Az osztály működési köre kiterjed Kolozsvár sz. kir. város és Kolozsmegye területére. *Székhelye*: Kolozsvár sz. kir. város. *Pecsetje*: Az Erdélyrési Kárpát-Egyesület kolozsmegyei osztálya körirattal a központi pecsét. — 2. §. Az osztály célja az E. K. E. alapszabályaiban kitűzött célokat Kolozsvár város és Kolozsmegye területén megvalósítani. — 3. §. *Eszközei*: A választmány által időről-időre meghatározott és a központ által jóváhagyott osztálypótlék, az osztály céljaira tett adományok és az osztály által esetleg rendezendő multságok jövedelmei. — 4. §. Az osztály keretébe tartoznak az E. K. E. ama tagjai, kik ezen szándékukat a választmánynak bejelentik és egyttal az osztálypótlék fizetésére magukat kötelezik. — 5. §. Az osztály tagjai ingyen

kapják az E. K. E. és az osztály kiadványait és élvezik az alapszabályokban megállapított jogokat és kedvezményeket az osztály keretén belül is. — 6 §. Minden rendes tag köteles a 2 frt tagsági díjat és a megállapítandó osztálypótlékot minden év első negyedében az osztály pénztárosához befizetni, a mely alkalommal tagsági igazolványul szolgáló nyugtát kap. Alapító tagok csakis az osztálypótlékot fizetik. — 7. §. Az osztály ügyeit az osztály közgyűlése, választmánya és tisztikara intézik. — 8. §. *Közgyűlés* minden évben egyszer tartatik, azonban 20 tagnak az elnökhöz bejelentett kívánságára az elnök vagy helyettese köteles rendkívüli közgyűlést bármikor összehívni. A közgyűlés hatáskörébe tartozik: a) a választmány és tisztikar megválasztása; b) az osztály elnöke vagy helyettese által az osztály működéséről előterjesztendő évi jelentés meghallgatása és tárgyalása, valamint ennek a központhoz való felterjesztése; c) az évi költségvetés megállapítása; d) a választmány által előkészített és megvizsgált évi zárszámadás felülvizsgálása és a felmentvény megadása; e) tagok kizárása; f) az ügyrend megváltoztatása; g) indítványok tárgyalása; h) az osztály feloszlásának kimondása. A közgyűlésnek tagja az osztály minden tagja. — 9. §. *A választmány* tagjai: a) az elnök; b) 4 alelnök; c) a titkár; d) a pénztáros; e) ellenőr; f) 2 jegyző; g) jogtanácsos; h) az osztályorvos és i) 35 választott tag. A választmányonak hivatalból tagjai az E. K. E. — mint védőegyesület — directoriuma. A választmány és tisztikar 3 évre választatik. A választmány hatásköre: a) mindazon ügyek ellátása, a melyek a közgyűlésnek fenntartva nincsenek; b) az egyesület céljának megvalósítása s ennek megfelelőleg az osztály munkaprogramjának megállapítása; c) az évi költségelőirányzat és a zárszámadás elkészítése; d) a közgyűlés határozatainak végrehajtása e) a központi választmány megkereséseinek elintézése; f) a pénztár ellenőrzése; g) tagok felvétele és tiszteleti tagok megválasztásának a központnál való ajánlása. A választmányt a szükséghez képest az elnök vagy helyettese hívja össze Érvényes határozathozatalra a tisztikar jelenlevő tagjain kívül legalább 5 választmányi tag jelenléte szükséges. A választmány üléseiről jegyzőkönyv vezetendő, melyet a következő ülés hi-

teslelit. — 10. §. *A tisztikar* a hatáskörébe tartozó ügyeket elintézi és a választmányhoz teendő utólagos jelentés mellett sürgős esetekben önállóan intézkedik. — 11. §. Az *elnök* képviseli az osztályt. Elnököl az osztály köz- és választmányi ülésein. A köz- és választmányi üléseken megszavazott összegeket utalványozza és előre nem látott szükségletek fedezésére 25 frt erejéig, saját felelősségére utalványozhat. Az osztály iratait a titkárral együtt aláírja. 12. §. Az *alelnökök* a megválasztás sorrendje szerint hasonló jogokkal helyettesítik az elnököt. — 13. §. A *titkár* ellátja az írásbeli ügyeket, kezeli az irattárt, gondoskodik a gyűlések összehívásáról, köz- és választmányi gyűléseken előad. — 14. §. A *jegyzők* vezetik az osztály köz- és választmányi gyűléseinek jegyzőkönyvét és kötelesek a teljesen elkészített és hiven szerkesztett, általuk aláírt jegyzőkönyvet a gyűlés tartása után 8 nap alatt átadni a titkárnak. — Az írásbeli teendők végzésében a titkárnak segítségére vannak — 15. §. A *pénztáros* folszedi a tagsági díjakat, azokat nyugtázza, az elnök vagy helyettese utalványait kifizeti, a bevételekről és kiadásokról számadást vezet s erről a köz- és választmányi gyűléseken jelentést tesz. — 16. Az *ellenőr* ellenőrzi a pénztáros s ennek jelentéseit ellenjegyzi. — 17. §. A *jogtanácsos* végzi az osztály esetleges peres ügyeit és jogi kérdésekben véleményt ad. — 18. §. Az *osztályorvos* az egyleti czélok megvalósítása alkalmával előfordulható baleseteknél orvosi segínyt nyújt és az osztálynak egészségügyi tanácsokkal szolgál. — 19. §. Az *osztály feloszlása*. Feloszlik az osztály, ha a külön e célra összehívott közgyűlésen az összes tagok $\frac{2}{3}$ -a a feloszlás mellett nyilatkozik s ez esetben az osztály vagyona a központi egyesület tulajdonába megy át. — Ez ügyrendet elfogadta az osztály 1892. évi hó 11-én tartott választmányi gyűlése. *Hegedűs* Ferencz, királyi tanácsos osztály elnök. dr. *Gámán* József, osztály titkár. Szám 261—139. Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület központi választmányának 1892. ápr. 12-én tartott ülési határozata értelmében kolozsvári osztályunk ez ügyrendjét helybenhagyjuk és megerősítjük. Kolozsvár, 1892. május 5-én. — gr. *Bethlen* Bálint elnök. *Rabnóti* Dezső, központi titkár.